

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

На правах рукопису

Кафедра української мови,
літератури та методики навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ
10 КЛАСУ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

014 Середня освіта
014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Виконала:

Шкурат Альона Сергіївна,
студентка 61-2У групи
Навчально-наукового інституту
філології та історії

Науковий керівник:

Медвідь Наталія Сергіївна,
кандидат філологічних наук, доцент

АНОТАЦІЯ

Шкурат А. Формування стилістичної компетентності учнів 10 класу засобами дистанційних технологій. Робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 014 Середня освіта, предметною спеціальністю 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), ОПІ «Середня освіта (Українська мова і література)».

Магістерську роботу присвячено теоретичному обґрунтуванню та практичній розробці методичної системи формування стилістичної компетентності учнів 10 класу засобами дистанційних технологій у процесі навчання української мови.

Актуальність дослідження зумовлена потребою модернізації мовної освіти в умовах цифровізації суспільства, переходу до дистанційного й змішаного навчання, а також необхідністю формування в старшокласників умінь ефективного, доречного й стилістично грамотного використання мовних засобів у різних комунікативних ситуаціях. У роботі підкреслено, що стилістична компетентність є невід'ємною складовою загальної мовної та комунікативної компетентності учнів, показником рівня їхньої мовленнєвої культури, самостійності й творчої активності.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності стилістичної компетентності та розробленні методичних засад її формування засобами дистанційних технологій у процесі вивчення української мови в старшій школі.

Наукова новизна полягає у визначенні сутності й структури стилістичної компетентності учнів старшої школи, обґрунтуванні її ролі у формуванні мовної особистості, а також у розробленні методичних рекомендацій і системи вправ, що інтегрують традиційні форми навчання з можливостями сучасних дистанційних технологій.

Ключові слова: стилістична компетентність, дистанційні технології, українська мова, учні старшої школи, методика навчання, мовна освіта, цифрове середовище.

ABSTRACT

Shkurat A. Formation of Stylistic Competence of 10th Grade Students by Means of Distance Technologies. Master's Thesis in Specialty 014 Secondary Education, Subject Specialty 014.01 Secondary Education (Ukrainian Language and Literature), Educational and Professional Program "Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)."

The master's thesis is devoted to the theoretical substantiation and practical development of a methodological system for forming the stylistic competence of 10th grade students through distance technologies in the process of learning the Ukrainian language.

The relevance of the study is determined by the need to modernize language education in the context of digitalization of society, the transition to distance and blended learning, and the necessity of developing high school students' abilities to use linguistic means effectively, appropriately, and stylistically correctly in various communicative situations. The paper emphasizes that stylistic competence is an integral component of students' general linguistic and communicative competence, as well as an indicator of their level of speech culture, independence, and creative activity.

The purpose of the research is to theoretically substantiate the essence of stylistic competence and to develop methodological principles for its formation by means of distance technologies in the process of studying the Ukrainian language in high school.

The scientific novelty lies in defining the essence and structure of stylistic competence of high school students, substantiating its role in shaping linguistic personality, and developing methodological recommendations and a system of exercises that integrate traditional forms of learning with the possibilities offered by modern distance technologies.

Keywords: stylistic competence, distance technologies, Ukrainian language, high school students, teaching methodology, language education, digital environment.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 10-Х КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	10
1.1. Сутності понять «компетентність», «стилістична компетентність» у науковій літературі.....	10
1.2. Психолого-педагогічні та лінгводидактичні основи формування стилістичної компетентності у старшокласників у закладах загальної середньої освіти.....	18
1.3. Сучасні підходи до використання дистанційних технологій в освітньому процесі.....	31
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 10-Х КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	40
2.1. Стан досліджуваної проблеми в методиці та шкільній практиці.....	40
2.2. Система завдань та вправ для формування стилістичної компетентності на уроках української мови в 10-х класах.....	67
2.3. Методичні рекомендації щодо формування стилістичної компетентності в умовах дистанційного навчання.....	75
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	90
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна система освіти перебуває на етапі глибоких трансформацій, зумовлених як глобалізаційними процесами, так і викликами сьогодення, серед яких особливе місце посідають вимушений перехід до дистанційного та змішаного навчання, спричинений пандемією COVID-19, а також воєнними подіями в Україні. За таких умов особливої значущості набуває проблема формування мовленнєвої компетентності учнів, зокрема стилістичної, адже саме вона забезпечує здатність старшокласників адекватно й ефективно реалізовувати комунікативні наміри у різних життєвих і навчальних ситуаціях.

Національна доктрина розвитку освіти визначає пріоритетом державної політики формування мовної особистості – людини комунікативно компетентної, здатної ефективно спілкуватися в будь-яких життєвих ситуаціях та у різних сферах суспільного життя.

Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти та Державні стандарти початкової, базової та повної середньої освіти стимулюють пошук ефективних шляхів підвищення якості мовної освіти. Це, насамперед, зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування, розроблення та впровадження методичних систем, спрямованих на формування у здобувачів освіти ключових і предметних компетентностей [27; 28].

Стилістична компетентність виступає важливою складовою мовної особистості та визначає рівень культури мовлення учнів, їх готовність до подальшого навчання у закладах вищої освіти, професійного та особистісного самоствердження. Для десятикласників, які знаходяться на етапі активного професійного самовизначення особливо важливо оволодіти вмінням добирати мовні засоби відповідно до мети й умов спілкування, що є запорукою їхньої успішної інтеграції у сучасний соціокультурний простір.

Різні аспекти компетентнісного підходу досліджено в працях Н. Бібік, Т. Гнаткович, Н. Голуб, О. Горошкіної, І. Зимньої, В. Краєвського, Л. Мамчур, Л.Мацько, Н. Остапенко, М.Пентелюк, О. Савченко, Г. Шелехової та інших. Водночас традиційні підходи до формування стилістичної компетентності потребують оновлення та адаптації до цифрового освітнього середовища. Використання дистанційних технологій відкриває широкі можливості для індивідуалізації навчання, розвитку творчої активності та формування навичок самостійної роботи учнів. Платформи для онлайн-комунікації, інтерактивні вправи, мультимедійні ресурси дозволяють моделювати різні мовленнєві ситуації, розширюють простір для застосування знань та сприяють підвищенню мотивації старшокласників до вивчення української мови.

Дослідження теоретичних положень й аналіз проблем практичного застосування сучасних технологій дистанційного навчання здійснили українські та зарубіжні дослідники, зокрема: В. Биков, Р. Деллінг, В. Круглик, В. Осадчий, К. Осадча, Г. Рамбле, Л. Ребуха, М. Сімонсон, О. Спірін, М. Томпсон та інші.

Однак, незважаючи на значний науковий інтерес до проблеми впровадження дистанційних технологій у навчальний процес, питання формування стилістичної компетентності учнів 10 класу залишається недостатньо розробленим. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження можливостей цифрових інструментів у поєднанні з традиційними методиками викладання, що дозволить розробити ефективні стратегії організації навчання у нових умовах.

Отже, актуальність дослідження зумовлена сучасними освітніми викликами, потребою у підготовці учнів старшої школи до якісного мовленнєвого самовираження, а також необхідністю пошуку нових методичних підходів до формування стилістичної компетентності з використанням дистанційних технологій.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити методичну систему формування стилістичної компетентності учнів 10-х класів на уроках української мови засобами дистанційних технологій.

Завдання дослідження:

- уточнити сутність понять «компетентність», «стилістична компетентність»;
- з'ясувати психолого-педагогічні основи та лінгводидактичні підходи до формування стилістичної компетентності учнів у закладах загальної середньої освіти;
- розкрити сучасні підходи до використання дистанційних технологій в освітньому процесі;
- з'ясувати стан досліджуваної проблеми в методиці та шкільній практиці;
- розробити систему вправ і завдань для формування стилістичної компетентності на уроках української мови в 10-х класах та методичні рекомендації щодо формування стилістичної компетентності в умовах дистанційного навчання.

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови учнів 10-х класів.

Предмет дослідження – методи і прийоми формування стилістичної компетентності на уроках української мови в учнів 10-х класів засобами дистанційних технологій.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, порівняння, моделювання змісту навчання, узагальнення педагогічного досвіду, системний аналіз; емпіричні: аналіз нормативної документації, чинних програм, підручників і посібників, спостереження, опитування, анкетування.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні наукових засад формування стилістичної компетентності учнів 10-х класів засобами дистанційних технологій, визначенні її місця в ієрархії шкільних компетентностей, створенні системи вправ і завдань для формування стилістичної компетентності.

Теоретична значущість – уточнення поняття «стилістична компетентність» та конкретизація принципів, методів і прийомів її формування на уроках української мови в 10-х класах.

Практична значущість – можливість використання результатів дослідження в освітньому процесі ЗЗСО, під час розроблення методичних посібників для вчителів.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи відображені у формі доповідей на науково-практичних конференціях різних рівнів, на щорічних звітних наукових конференціях, семінарах молодих учених Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка впродовж 2024-2025 рр.

Публікації. Основні теоретичні положення наукового дослідження викладено в двох публікаціях:

1. Шкурат А. С. Мобільні технології в освітньому процесі ЗЗСО. *Науковий потенціал дослідника: філологічні та методичні пошуки* : зб. наукових праць викладачів і студентів. Вип. XIII / за заг. ред. Н. В. Гоголь. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2025. С.285–291.

2. Шкурат А. С. Проблеми і перспективи використання дистанційних технологій у навчанні. *Освіта і наука XXI століття* : збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, аспірантів і молодих учених./За заг. ред. Луценка Г.В. Глухів. 2025. Ч.2. С.202–203.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, проаналізовано стан досліджуваної проблеми, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, методи, наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, шляхи апробації та структуру роботи.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження стилістичної компетентності учнів 10-х класів засобами дистанційних технологій» уточнено поняття «компетентність», «стилістична компетентність», проаналізовано психолого-педагогічні та лінгводидактичні основи формування стилістичної компетентності у старшокласників у закладах загальної середньої освіти, схарактеризовано сучасні підходи до використання дистанційних технологій в освітньому процесі.

У другому розділі «Методичні особливості формування стилістичної компетентності учнів 10-х класів засобами дистанційних технологій» проаналізовано стан проблеми в методиці та шкільній практиці, розроблено систему вправ і завдань для формування стилістичної компетентності на уроках української мови в 10-х класах, методичні рекомендації щодо формування стилістичної компетентності в умовах дистанційного навчання.

У висновках узагальнено результати дослідження, що підтверджують досягнення мети та завдань.

Список літератури нараховує 104 джерела.

У додатках подано перелік онлайн-інструментів і платформ, анкету для вчителя, тренувальні вправи, конспект уроку, приклади ілюстративного матеріалу.

Загальний обсяг роботи – 111 сторінок, основного тексту – 89 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 10-Х КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Сутності понять «компетентність», «стилістична компетентність» у науковій літературі

Реформування середньої освіти в Україні спрямоване на забезпечення гармонійного розвитку особистості учня, формування загальнолюдських цінностей, розвиток творчих здібностей, самостійності та здатності до самореалізації [20, с. 53]. Сучасні освітні стандарти підкреслюють, що роль вчителя виходить за межі передавання знань: він має навчити учнів ефективно застосовувати отримані знання на практиці. Як зазначають дослідники, знання у поєднанні з практичними вміннями створюють базу для розвитку життєвих компетентностей, які є критично важливими для подальшої соціальної адаптації та професійного зростання [56].

Компетентнісний підхід у навчанні передбачає активну самостійну роботу учнів, виконання завдань у парах та малих групах, участь у проєктній діяльності, а також спрямування освітнього процесу на формування ключових і предметних компетентностей [30].

Компетентність розглядається як «ефективний засіб розвитку особистості, спрямований на активне і конструктивне входження людини в сучасні суспільні процеси та досягнення» [40, с. 7].

Вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких Н.Авдеева, Н.Бібік, О.Божович, Л.Ващенко, Л.Гейхман, І.Гудзик, І.Зимня, В.Краєвський, А.Маркова, О.Пометун, Г.Селевко, О.Савченко, розробили методики впровадження компетентнісного підходу у систему шкільної мовної освіти. Проте, попри наявність значної кількості наукових праць (О.Горошкіна, К.Климова, Н.Коваленко, О.Кучерук, В.Нищета, Н.Остапенко, Г.Шелехова), ще

залишається низка невирішених проблем щодо практичної реалізації компетентнісного підходу.

У науковому дослідженні ключовим етапом є уточнення термінології. У сучасній педагогічній літературі активно вживаються поняття «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід», «ключові компетентності», «предметні компетентності». Щоб уникнути неоднозначного тлумачення цих термінів, у дослідженні керуємося усталеними визначеннями.

Компетенція визначається як загальносоціальна норма або зразок, який у сфері освіти є суспільним запитом і виражається у переліку знань, умінь і навичок, якими учні повинні оволодіти відповідно до освітніх цілей і завдань [30].

Ю. Швалба підкреслює, що поняття компетенції відображає соціальний аспект діяльності суб'єкта, фіксує коло зовнішніх цілей і способів діяльності [26, с. 61].

У контексті освітнього процесу компетенція суб'єкта визначається як цілі освітньої діяльності та навчальний план, що дозволяє оцінити її «цільовий бік соціальної діяльності суб'єкта, роблячи її більш визначеною і водночас обмеженою» [26, с. 27]. Словник-довідник із лінгводидактики визначає компетенцію як «коло питань, у яких хтось добре обізнаний; коло чийхось повноважень, прав» [77, с. 128].

Таким чином, компетентність у навчальному процесі є результатом інтеграції знань, умінь і навичок, спрямованих на успішну самореалізацію особистості в соціальному та професійному середовищі.

Впровадження компетентнісного підходу у середню освіту забезпечує не лише підвищення ефективності навчання, а й розвиток ключових ціннісних та соціальних якостей учнів, що формує підґрунтя для подальшого професійного та життєвого успіху.

У науковій та освітній практиці існують різні підходи до визначення поняття «компетентність». Відповідно до Закону України «Про освіту», компетентність розглядається як інтегрована якість особистості, що являє собою динамічне

поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, ціннісних орієнтацій та інших особистісних характеристик, які визначають здатність індивіда до успішної соціалізації, професійної та/або освітньої діяльності [28].

Дж. Равен визначає компетентність як специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання певних дій у конкретній предметній галузі, що включає вузькоспеціалізовані знання, особливі предметні уміння, способи мислення та усвідомлення відповідальності за власні дії [30, с. 48].

А. Хуторський інтерпретує компетентність як володіння учнем відповідною компетенцією, включно з особистісним ставленням до предмета діяльності, сформованою якістю особистості та мінімальним досвідом у певній сфері діяльності [50, с. 17].

І. Родигіна підкреслює, що компетентність охоплює не абстрактні предметні уміння чи логічні операції, а життєво необхідні навички, актуальні для будь-якої професії, віку чи соціального статусу [13, с. 28].

Отже, компетентність постає як сукупність конкретних умінь і навичок особистості, необхідних для успішної життєдіяльності здобувачів освіти.

Сучасна освіта демонструє зміщення акцентів із накопичення заздалегідь визначених знань та умінь на розвиток здатності діяти, практично застосовуючи набуті компетенції.

Компетентність розглядається як цілісна якість особистості, що дозволяє усунути протиріччя між теоретичною підготовкою та практичним застосуванням знань для вирішення конкретних життєвих завдань.

Зокрема, компетентності забезпечують здатність учнів:

- 1) розрізняти предмети, ознаки та властивості;
- 2) аналізувати причини та наслідки подій, явищ і дій;
- 3) створювати тексти та проєкти;
- 4) висловлювати ставлення до подій та дій власних і чужих;
- 5) брати участь у колективній діяльності та вирішенні навчальних завдань;
- 6) оцінювати дії та різні моделі поведінки [30, с. 12].

Компетентність розглядається як особистісний результат навчальної діяльності, що відображає практичний індивідуальний досвід ефективного застосування знань і умінь у різноманітних життєвих ситуаціях. Акцент на компетентності не виключає значення знань і навичок, а передусім спрямований на інтеграцію цих компонентів з мотиваційними та ціннісними аспектами особистості.

Порівняння понять «компетенція» та «компетентність» дозволяє зробити такі висновки: компетенція визначає окреслені вимоги до знань і досвіду у певній сфері, тоді як компетентність є володінням цією компетенцією, проявляється у сукупності знань, умінь, навичок, досвіду та особистісних якостей і характеризує здатність та готовність вирішувати завдання у реальних життєвих ситуаціях.

Компетентнісний підхід, у свою чергу, визначається як «спрямування освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей» [69, с. 37]. Він ставить на перше місце не знання учня, а його здатність вирішувати проблеми в таких сферах:

- 1) пізнання світу та формування власної картини про нього;
- 2) міжособистісна взаємодія;
- 3) оцінка чужих і власних дій;
- 4) споживацька та естетична оцінка;
- 5) виконання різних соціальних ролей;
- 6) здійснення вибору;
- 7) захист особистих інтересів [36, с. 23].

А. Хуторський пропонує трирівневу ієрархію компетентностей:

- 1) ключові компетентності – забезпечують загальний зміст освіти;
- 2) загальнопредметні компетентності – охоплюють певний цикл навчальних предметів та освітніх галузей;
- 3) предметні компетентності – мають специфічний опис та формуються під час вивчення конкретних дисциплін [30, с. 14].

Ключові компетентності формують здатність учня до ефективної життєдіяльності у всіх сферах життя, загальнопредметні – сприяють успішному оволодінню предметами певної галузі, а предметні забезпечують засвоєння змісту конкретних дисциплін [50, с. 27].

Згідно з Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, ключові компетентності включають: уміння вчитися; комунікацію державною, рідною та іноземними мовами; математичну; базові компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-комунікаційну; соціальну; громадянську; загальнокультурну; підприємницьку; здоров'язбережувальну [20, с. 55]. Предметні компетентності охоплюють комунікативну, літературну, міждисциплінарну естетичну, природничо-наукову, математичну, проєктно-технологічну, інформаційно-комунікаційну, суспільствознавчу, історичну та здоров'язбережувальну галузі.

Отже, компетентнісний підхід інтегрує знання, уміння та навички з практичними й ціннісними аспектами розвитку особистості, формуючи здатність учнів ефективно діяти та соціально адаптуватися у сучасному світі.

Переорієнтація на компетентнісний підхід в освітній сфері передбачає зміни всіх складових: змістової (доопрацювання програм, створення нової концепції підручника), контрольної (удосконалення критеріїв оцінювання навчальних досягнень), організаційної (зміни в організації навчального процесу тощо).

Навчальний предмет «Українська мова» посідає особливе місце у підготовці здобувачів освіти, оскільки є не лише об'єктом вивчення, а й засобом, а тому потребує переорієнтації з процесу засвоєння учнями знань про мову та формування мовних, мовленнєвих умінь і навичок на оволодіння лініями змісту мовної освіти – мовленнєвою, мовною, соціокультурною і діяльнісною. У сукупності вони формують комунікативну компетентність особистості, сприяють розвитку національної самосвідомості, патріотичному, морально-етичному та естетичному вихованню учнів [36, с. 55].

На відміну від інших предметів, для яких комунікативна компетентність є ключовою, для шкільного курсу української мови вона є водночас і ключовою, і

предметною, оскільки передбачає формування в учнів умінь усіх видів мовленнєвої діяльності.

Розглядається комунікативна компетентність як невід'ємний складник структури змісту освіти та цілісна система, що поєднує знання, уміння, навички, психічні, моральні та поведінкові особливості особистості, які забезпечують успішне спілкування та сприяють формуванню самовпевненості.

Провідною компетентністю, формування якої має забезпечувати урок української мови, є комунікативна. По-перше, наявність комунікативних знань, умінь та досвіду є необхідною умовою для ефективного вирішення різноманітних життєвих завдань у різних соціальних і професійних ситуаціях. По-друге, комунікативна грамотність виступає важливою передумовою успішної самореалізації особистості як у приватному, так і в професійному житті. Уміння чітко та доречно висловлюватися, ефективно слухати та взаємодіяти з іншими є ключовими навичками, які забезпечують випускникам успішне працевлаштування та подальший кар'єрний розвиток.

По-третє, особа, що володіє високим рівнем комунікативної компетентності, відчуває більшу впевненість у власних силах та здатна ефективно керувати власним життям. По-четверте, уміння домовлятися, співпрацювати та жити в колективі стає життєвою необхідністю для соціальної інтеграції та гармонійного функціонування в суспільстві. По-п'яте, незалежно від професійних і соціальних уподобань, розуміння сутності комунікації є важливим для духовного розвитку, самоствердження та особистісного зростання [30, с. 47].

Комунікативна спрямованість навчального процесу з української мови передбачає формування в учнів готовності ефективно розв'язувати комунікативні завдання, що включають:

- здійснення адекватного підбору мовно-виражальних засобів відповідно до ситуації спілкування;
- адекватну реакцію на мовленнєві та невербальні сигнали співрозмовника;

- володіння всіма видами мовленнєвої діяльності: говорінням, аудіюванням, читанням та письмом;

- оцінку та аналіз ситуації комунікації;

- відчуття та врахування емоційного стану співрозмовника;

- організацію конструктивного вирішення конфліктних ситуацій;

- ініціювання комунікативної взаємодії;

- прийняття рішень на основі ціннісних орієнтацій, схвалених суспільством.

Отже, формування комунікативної компетентності в межах шкільного курсу української мови спрямоване на розвиток здатності учнів до ефективної взаємодії в різних соціальних контекстах, що є необхідною умовою їхньої успішної соціальної та професійної інтеграції.

Комунікативна компетентність виявляється в умінні успішно використовувати всі види мовленнєвої діяльності в процесі спілкування. Це дозволяє учням пізнавати навколишній світ і вирішувати життєво важливі завдання.

У сучасній лінгводидактиці стилістична компетентність розглядається як невід'ємна складова комунікативної компетентності, що забезпечує ефективність мовленнєвої діяльності особистості. Вона передбачає свідоме володіння стилістичними ресурсами мови, уміння адекватно добирати мовні засоби залежно від мети висловлювання, його адресата, жанру та комунікативної ситуації.

Зміст стилістичної компетентності визначається інтеграцією кількох компонентів:

- **когнітивного**, що охоплює знання про функціональні стилі мови, їхнє призначення, стильові норми й виражальні засоби;

- **операційного**, пов'язаного з практичними уміннями та навичками створення текстів різних стилів;

- **оцінно-рефлексивного**, що забезпечує здатність аналізувати й редагувати власне й чуже мовлення;

- **комунікативно-функціонального**, який реалізується у вмінні гнучко застосовувати стилеві засоби відповідно до ситуації спілкування [2, с.8].

Подібне структурування дозволяє розглядати стилістичну компетентність як системне утворення, що поєднує знанневий, діяльнісний і ціннісний аспекти.

Розвиток стилістичної компетентності є однією з ключових передумов формування мовної особистості, здатної до ефективної й адекватної комунікації. Як зазначає Ю. Мельничук, саме стилістичні уміння забезпечують високий рівень комунікативної компетентності, оскільки вони пов'язані з умінням добирати найбільш відповідні мовні засоби для різних сфер спілкування [47].

Крім того, стилістична компетентність виконує низку важливих функцій:

- **культуротворчу**, адже її розвиток сприяє формуванню мовної культури та мовленнєвої естетики;

- **комунікативну**, оскільки забезпечує успішність мовленнєвої взаємодії;

- **когнітивну**, яка полягає у розвитку здатності аналізувати, зіставляти й оцінювати мовні явища;

- **професійну**, адже володіння стилістикою є необхідною умовою діяльності фахівців гуманітарної, педагогічної та медійної сфер.

Науковці пропонують різні методичні шляхи розвитку стилістичної компетентності учнів і студентів. Зокрема, виділяються:

1. **Функціонально-стилістичний підхід**, що передбачає засвоєння стилістичних знань через аналіз функцій мови, вивчення особливостей різних стилів та жанрів.

2. **Комунікативно-діяльнісний підхід**, орієнтований на активне використання стилістичних знань у мовленнєвій практиці: написання текстів, участь у діалогах, дискусіях, створення публічних виступів.

3. **Інтегрований підхід**, у межах якого елементи стилістики включаються в усі етапи вивчення мови, а не лише у спеціально відведені розділи курсу [66].

Попри значний науковий інтерес до проблеми, слід виокремити низку невіршених питань:

- відсутність уніфікованих критеріїв оцінювання рівня стилістичної компетентності в учнів різних вікових категорій;
- недостатня кількість сучасних навчально-методичних матеріалів, зорієнтованих на практичне формування стилістичних умінь;
- складність адаптації традиційних стилістичних норм до реалій цифрової комунікації, де стильові межі часто розмиті.

Отже, ключові категорії «компетентність», «стилістична компетентність» розглядаються різними науковцями неоднозначно, що зумовлює відсутність єдиного тлумачення та усталеного визначення цих понять. Поняття «компетентність» охоплює знання, уміння та навички, проте не обмежується ними, оскільки має ширший зміст і належить до категорій вищого смислового рівня. На відміну від навичок, компетентність є якістю особистості; на відміну від умінь, вона може переноситися з однієї предметної сфери в іншу та розвиватися не завдяки постійному повторенню або автоматизації, а через інтеграцію з іншими знаннями, уміннями та навичками. На відміну від знань, компетентність реалізується в діяльності, а не існує лише як інформаційний ресурс. Отже, знання, уміння та навички виступають складовими компетентності, її структурними елементами.

Компетентнісний підхід спрямований на формування та розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей учнів, серед яких особливе місце займає стилістична компетентність. Стилiстична компетентність є складним багаторівневим утворенням, що поєднує знання про стилі мови, уміння й навички їх практичного застосування, а також оцінно-рефлексивну діяльність. Її розвиток виступає необхідною умовою формування мовної особистості та є важливим чинником підвищення рівня мовної культури суспільства

1.2. Психолого-педагогічні та лінгводидактичні основи формування стилістичної компетентності у старшокласників у закладах загальної середньої освіти

Формування стилістичної компетентності старшокласників є складним багатокомпонентним процесом, що охоплює як мовленнєвий, так і особистісний розвиток учня. У старших класах закладів загальної середньої освіти учні досягають такого рівня когнітивного та емоційного розвитку, який дозволяє їм свідомо опановувати закономірності функціонування мовних стилів, критично аналізувати тексти, відчувати стилістичні відтінки мовних одиниць і застосовувати ці знання у власній комунікативній практиці. У цьому контексті важливим є врахування психолого-педагогічних засад навчання, які визначають ефективність формування відповідної компетентності.

Психологія підліткового та юнацького віку наголошує на тому, що старшокласники характеризуються високим рівнем розвитку абстрактного мислення, здатністю до аналізу й узагальнення, а також прагненням до самостійності та самовираження [47]. Ці особливості створюють сприятливі умови для засвоєння стилістики як науки про функціонування мови в різних сферах і ситуаціях.

Однією з ключових психологічних умов формування стилістичної компетентності є розвиток мовленнєвого чуття, яке забезпечує відчуття стилістичної доречності та виразності мовлення.

Дослідження Л. Виготського доводять, що мовлення виступає не лише засобом спілкування, а й інструментом мислення, а отже, засвоєння стилістики сприяє розвитку когнітивних процесів особистості [45].

Важливим чинником є також мотивація. Старшокласники прагнуть до соціального визнання та інтеграції у дорослий світ, де ефективна комунікація має визначальне значення. Тому навчання стилістики необхідно будувати на прикладах життєво значущих ситуацій: підготовка публічних виступів, створення блогів, участь у дебатах. Це підсилює внутрішню мотивацію й активізує пізнавальну діяльність [37, с.58].

Педагогічні засади формування стилістичної компетентності базуються на принципах гуманізації, індивідуалізації та діяльнісного підходу. Основне

завдання вчителя полягає у створенні таких умов навчання, які забезпечують не лише передавання знань про стилі мови, а й формування вмінь застосовувати ці знання в реальних комунікативних ситуаціях.

До основних педагогічних умов належать:

- комунікативна спрямованість навчання, що передбачає використання завдань, максимально наближених до реального мовного досвіду учнів;
- текстоцентричність, тобто розгляд тексту як базової одиниці навчання, що інтегрує лексичні, граматичні та стилістичні аспекти;
- диференціація та індивідуалізація, які враховують рівень мовної підготовки, інтереси та здібності кожного учня;
- інтерактивність навчального процесу, що реалізується через дискусії, рольові ігри, проектні технології.

Юнацький вік (15–17 років) характеризується інтенсивним розвитком рефлексії та самосвідомості. Це сприяє формуванню в учнів здатності аналізувати не лише чужі тексти, а й власні висловлювання, оцінювати їх з погляду стилістичної доцільності. Старшокласники активно цікавляться соціально значущими темами, що відкриває широкі можливості для створення навчальних завдань, орієнтованих на реальну практику комунікації.

Психологи (Л. Божович, І. Кон, О. Запорожець) наголошують, що у старших класах формується здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу та аргументованого висловлення власної позиції. Це безпосередньо корелює із завданнями формування стилістичної компетентності, адже для оволодіння стилістикою учням необхідно розвивати вміння обґрунтовувати вибір мовних засобів у конкретному комунікативному акті.

У психолого-педагогічному аспекті ефективними для старшокласників є методи, що активізують їхню пізнавальну та мовленнєву діяльність:

- проблемно-пошукові завдання, які вимагають аналізу текстів із виявленням стилістичних особливостей;
- моделювання комунікативних ситуацій (дебати, інтерв'ю, підготовка публікацій);

- редагування текстів різних стилів із подальшим обговоренням результатів;
- проектна діяльність, спрямована на створення власних текстів (есе, промови, статті) [35].

Застосування цих методів забезпечує розвиток критичного мислення та творчих здібностей, формує готовність до самостійного використання стилістичних знань у практиці.

Формування стилістичної компетентності у старшокласників можливе лише за умови комплексного врахування психологічних і педагогічних чинників. Психологічні особливості (мотивація, розвиток абстрактного мислення, самосвідомості) створюють внутрішні передумови для ефективного навчання, тоді як педагогічні умови (методи, принципи, форми роботи) забезпечують зовнішнє середовище для реалізації цих можливостей.

Отже, психолого-педагогічні основи навчання стилістики в старшій школі передбачають орієнтацію на особистісний розвиток учнів, їхню активну мовленнєву діяльність та здатність до критичної рефлексії. Формування стилістичної компетентності у старшокласників зумовлене як віковими психологічними особливостями, так і педагогічними умовами організації навчального процесу. Психологічна готовність учнів до абстрактного мислення та рефлексії поєднується з педагогічними методами, спрямованими на комунікативну практику. Це створює підґрунтя для формування мовної особистості, здатної до ефективної комунікації в сучасному суспільстві.

У сучасній школі навчання української мови має бути зорієнтоване не лише на засвоєння правил, а насамперед на активне використання мови у щоденному спілкуванні. Одним із провідних завдань, визначених чинною програмою з української мови для ЗЗСО, є формування в учнів уміння «доцільно й комунікативно виправдано застосовувати мовні засоби у різноманітних життєвих ситуаціях під час сприймання, відтворення та створення висловлювань» [88, с. 4]. Сучасна методика навчання приділяє особливу увагу розвитку стилістичних умінь і навичок школярів.

Питання формування комунікативної компетентності та вивчення стилістики в умовах сьогодення стали предметом багатьох наукових праць українських методистів і мовознавців (О. Біляєв, Н. Бондаренко, Н. Ботвина, Л. Варзацька, Г. Волкотруб, Н. Голуб, О. Горошкіна, Н. Грипас, Т. Єщенко, С. Караман, О. Ковальчук, П. Кордун, С. Косянчук, В. Мельничайко, А. Нікітіна, Н. Новосьолова, М. Пентиліук, О. Пономарів, Л. Романова, Л. Федоренко, Т. Федорчук, С. Шевчук, Г. Шелехова). Водночас швидкі зміни в освітньому середовищі вимагають постійного оновлення та адаптації напрацьованого досвіду до сучасних умов.

Оскільки стилістика є своєрідним підсумком вивчення мови, її значення у процесі мовної освіти є надзвичайно важливим. Саме вона істотно впливає на формування мовленнєвої культури учнів.

Сьогодні основним завданням учителя є створення умов для гармонійного розвитку особистості школяра, здатного поєднувати власні інтереси із суспільними потребами та досягати високого рівня професійної самореалізації.

Мовно-комунікативна компетентність молодого покоління є необхідною умовою для досягнення успіху, адже в демократичному суспільстві кожна особа стикається з викликами соціальної мобільності. Ефективна комунікація у різних життєвих ситуаціях неможлива без глибокого володіння мовою, зокрема її стилістичними особливостями.

Засвоєння стилістики є завершальним етапом мовної освіти та свідчить про сформованість мовної особистості з високим рівнем комунікативної культури. Як зазначає професор О. Д. Пономарів, практичне значення стилістики полягає в піднесенні рівня мовленнєвої культури суспільства. Учений підкреслює суспільну вагу її вивчення та тісний взаємозв'язок зі становленням мовленнєвої і загальної культури [64, с. 93].

Вивчення стилістики як складника мовознавчої науки розпочинається вже на початковому етапі шкільної освіти, коли учні ознайомлюються з поняттям «текст», досліджують його зв'язність та цілісність, а також опановують основні типи мовлення, зокрема опис та розповідь. У подальшому, впродовж навчання

в закладах загальної середньої освіти, робота зі стилістичними аспектами мови триває, набуваючи системного характеру. У старшій школі вивчення стилістики інтегрує та узагальнює знання, здобуті з інших розділів мовного курсу.

Історично стилістика як окремий навчальний предмет не була виокремлена у шкільних програмах, проте сучасні тенденції засвідчують поступове розширення та поглиблення змісту курсу української мови за рахунок компонентів риторики, стилістики та культури мовлення [71, с. 4]. Це знаходить відображення у збільшенні кількості навчальних годин у старших класах, посиленні уваги до комунікативної складової мовної освіти та інтеграції практичних елементів риторики, культури мовлення і стилістики.

Стилiстика виконує важливу функцію у формуванні мовної особистості школяра. Вона забезпечує розвиток мовної культури, формує здатність до ефективної комунікації та сприяє набуттю соціально значущих компетентностей, які є необхідними у сучасному суспільстві.

Вимоги до мовної освіти зафіксовані у низці програмних документів, зокрема у Концепції мовної освіти 12-річної школи, Концепції навчання рідної (української) мови, Концепції когнітивної методики навчання української мови, Концепції підручника з рідної мови та у програмі курсу «Українська мова». У цих документах визначається пріоритетне завдання сучасної школи – формування всебічно розвиненої особистості, здатної вільно, доречно та досконало використовувати мову у різних сферах життєдіяльності. У цьому контексті навчальний курс рідної мови набуває чітко вираженого комунікативно-практичного спрямування, зорієнтованого на вироблення в учнів умінь функціонально доцільного використання мови у всіх видах мовленнєвої діяльності [88].

Мовна освіта у школі повинна ґрунтуватися на принципі активного, правильного й доречного використання мови у повсякденному спілкуванні. У цьому контексті застосування функціонально-стилістичного та текстоцентричного підходів дає змогу розглядати мовні явища у взаємозв'язку з іншими складниками живого мовлення. Такий підхід сприяє формуванню

практичних умінь створювати та застосовувати тексти різних функціональних стилів відповідно до конкретних комунікативних ситуацій.

Сучасна методика мовної освіти орієнтується на зміщення акценту з переважно теоретико-лінгвістичного підходу на функціонально-стилістичний. У центрі уваги перебуває розвиток стилістичних умінь і навичок учнів, поглиблення їхніх знань із теоретичної стилістики, а також опанування практичної риторики та культури мовлення. Вказані елементи інтегруються у навчальний процес не лише в межах окремих занять, присвячених розвитку зв'язного мовлення, але й на кожному уроці української мови, що зумовлює системність та цілісність мовної освіти.

Програма курсу рідної мови спрямована на розвиток у школярів низки стилістичних умінь, серед яких:

- ✓ виявлення та аналіз мовних засобів у зв'язному тексті з урахуванням їхнього стилістичного забарвлення;
- ✓ визначення характеристик мовних стилів та їхніх специфічних ознак;
- ✓ підбір синонімів, антонімів, омонімів та паронімів до поданих слів з урахуванням стилю мовлення та комунікативної ситуації;
- ✓ проведення стилістичного аналізу як власних, так і чужих текстів;
- ✓ створення текстів різних стилів, типів і жанрів на основі запропонованих схем;
- ✓ аналіз, редагування та вдосконалення висловлювань у різних стилях, видах і жанрах [64; 71].

Для забезпечення системності роботи над формуванням цих умінь доцільно інтегрувати їх у змістові лінії уроку: лінгвістичну, культурологічну, комунікативну та діяльнісну. Практичне виконання стилістичних вправ із різних розділів мовознавства слугує важливим підкріпленням теоретичних знань учнів.

Стилїстика як наукова дисциплїна дослїджує виражальнї можливостї мовних одиниць – звукїв, фонем, лексем, фразеологїзмїв, морфем і синтаксем – у текстах, що належать до наукового, офїційно-дїлового, публїцистичного,

розмовного, художнього, епістолярного та конфесійного стилів. Це дозволяє виявити специфіку кожного з них і сприяє формуванню у школярів цілісного уявлення про функціонування мовних засобів у різних комунікативних ситуаціях.

Особливий потенціал для стилістичної роботи мають лексика, фразеологія та синтаксис, що зумовлено різноманітністю лексичних і стилістичних значень слів, а також багатогранністю синтаксичних конструкцій. Водночас стилістичний аналіз можливий у межах будь-якого розділу шкільного курсу мови [58, с. 14].

Розвиток стилістичних умінь і навичок учнів значною мірою залежить від організації навчальної діяльності вчителем та його здатності створювати умови для зацікавленості предметом, стимулювати активну мовленнєву діяльність і підтримувати творчий підхід до роботи з текстом.

У здобувачів освіти мають бути сформовані такі ключові стилістичні вміння:

- ✓ визначати мовні засоби стилістики у тексті, розпізнавати їхнє стилістичне забарвлення та характеризувати стилі мовлення відповідно до норм мови;
- ✓ застосовувати відповідні синоніми для заміни слів залежно від стилю мовлення та конкретної мовленнєвої ситуації;
- ✓ проводити стилістичний аналіз текстів, як власних, так і чужих;
- ✓ створювати тексти, що належать до різних стилів мовлення;
- ✓ редагувати, аналізувати та вдосконалювати висловлювання різних стилів мовлення [64, с. 113].

Стилістична вправність учнів виступає однією з ключових складових високого рівня мовної культури. Вона передбачає не лише засвоєння фонетичного, граматичного та лексичного матеріалу, а й уміння застосовувати ці знання у конкретних мовленнєвих ситуаціях. У зв'язку з цим у шкільному курсі рідної мови функціональна стилістика розглядається поряд із лексикою, фонетикою та граматику.

Учень, який добре засвоїв граматичні правила, але не вміє застосовувати їх на практиці, не може вважатися повністю грамотним. Часто мовлення школярів

спотворюється діалектизмами, жаргонізмами та канцеляризмами. Проте навіть за відсутності цих недоліків текст не набуває виразності та стилістичної завершеності, якщо він позбавлений емоційно-експресивного забарвлення.

Основою вивчення української мови у функціонально-стилістичному аспекті є принцип цілісного підходу, який охоплює лексичні, фонетичні, граматичні та стилістичні рівні мови. Такий підхід відкриває вчителю широкі можливості для формування у школярів стилістичних умінь та навичок, забезпечуючи глибше і системне оволодіння мовою. Мовні засоби розглядаються завжди у конкретному комунікативному контексті, що підвищує ефективність навчання.

У процесі навчання учитель демонструє виразальні можливості мовних одиниць та пояснює їх функціонування у різних стилях мовлення. Для цього застосовуються різноманітні вправи, що сприяють оцінці синонімічних варіантів, аналізу емоційно-експресивного забарвлення слів, конструюванню речень і текстів із конкретною стилістичною метою. Учні навчаються свідомо застосовувати мовні засоби у власному мовленні.

Така робота зазвичай починається після освоєння учнями основних лексичних, фонетичних та граматичних знань, переважно у старших класах. Свідоме та систематичне засвоєння стилістичного матеріалу є необхідною умовою для формування стійких знань та практичних навичок, що забезпечують ефективне використання мови у різних комунікативних ситуаціях.

Засвоюючи теоретичні знання про фонетичну та лексичну системи мови, різноманітність граматичної будови, а також виконуючи вправи з правопису та пунктуації, учні одночасно збагачують свій словниковий запас і знайомляться зі стилістичними особливостями мовних явищ. Взаємозв'язок стилістики з іншими розділами курсу сприяє досягненню мети навчання – ефективного використання мовних засобів.

Мовна функціонально-стилістична діяльність передбачає формування в учнів умінь добирати та застосовувати мовні засоби відповідно до стилю висловлювання. Зокрема, розвиваються такі стилістичні навички:

- ✓ заміна одних мовних одиниць іншими (стилістичні заміни);
- ✓ розпізнавання стилів мовлення та визначення їхніх основних ознак;
- ✓ вдосконалення усного та письмового мовлення шляхом стилістичного редагування;
- ✓ використання мовних засобів відповідно до вимог певного стилю;
- ✓ проведення стилістичного аналізу, тобто визначення функції мовних одиниць у тексті [39, с. 8].

Робота зі стилістики має носити систематичний характер і проводитися на кожному уроці. Для цього доцільно використовувати дидактичні матеріали з текстів різних стилів, не обмежуючись виключно художніми або публіцистичними творами.

Навички розпізнавання стилістичних ознак формуються в процесі опрацювання відповідних елементів під час вивчення програмових розділів. Засвоєння вмінь редагувати текст із дотриманням стилістичних вимог відбувається переважно під час роботи з чернетками. Уже в 5-му класі учні починають виправляти тексти, враховуючи не лише орфографічні та пунктуаційні правила, а й стилістичну спрямованість, що сприяє глибшому розумінню ознак стилів, закладених у шкільній програмі.

Важливим елементом є також стилістична правка текстів під час написання творів-мініатюр. Взаєморецензування індивідуальних робіт учнів стимулює формування критичного ставлення до власного та чужого мовлення, що є суттєвою складовою функціонально-стилістичного підходу [81, с. 30].

Навички використання різних стилів мовлення, особливо наукового та публіцистичного, формуються поступово. Учні часто змішують стилі у власному мовленні або недостатньо використовують характерні для кожного стилю виражальні засоби. Системна робота над цими навичками сприяє глибшому засвоєнню особливостей кожного стилю. Діяльність у цьому напрямі має бути безперервною та інтегрованою у систему творчих завдань для учнів.

Кожен вид творчої роботи (переказ, твір, газетні жанри тощо) повинен бути диференційованим за стилістичними критеріями. Це зумовлює необхідність

добору текстів різних стилів для переказів, дотримання системи творчих завдань відповідно до програми та використання на уроках різноманітного дидактичного матеріалу.

Значну увагу слід приділяти аналізу та визначенню функції мовних одиниць у текстах. Постійне використання різних видів стилістичного аналізу розвиває в учнів уміння і навички стилістичної грамотності.

Використання мовних засобів у різних стилях має свої особливості на всіх рівнях: фонетичному, лексичному, словотвірному, морфологічному та синтаксичному. Для розуміння відмінностей стилів учні повинні вивчати мовні явища комплексно, враховуючи стилістичні аспекти.

Систематичне засвоєння стилістичного матеріалу під час опрацювання фонетики, лексики та граматики є ключовим для формування глибоких і стійких знань, розвитку комунікативних умінь і навичок. Учні повинні усвідомлювати, які мовні засоби вони використовують для вираження думок, і прагнути обирати найточніші та найдоречніші вислови. Самі по собі навички без усвідомлення не гарантують високого рівня грамотності; досконале володіння мовними засобами можливе лише за умови органічного поєднання мислення та практичних умінь.

Вивчення мови у функціонально-стилістичному аспекті передбачає комплексний підхід до формування мовленнєвих умінь. Особлива увага приділяється фонетиці, словотвору, синтаксису, орфографії та пунктуації, а також побудові зв'язного усного та письмового мовлення. Водночас, недостатнє чітке стилістичне спрямування уроків може негативно впливати на формування стилістичних умінь учнів. Основними причинами є недостатнє розуміння вчителями стилістичних завдань і цілей формування стилістичних навичок. Усунення цих недоліків сприятиме ефективнішій реалізації функціонально-стилістичного підходу та розвитку мовленнєвої компетенції учнів.

У методиці викладання стилістики питання конкретизації стилістичних умінь учнів залишається актуальним. Сучасна лінгвістика розглядає мову як

засіб спілкування та як мовлення (використання для комунікації). На цій основі запропоновано орієнтовну систему стилістичних умінь, що включає рецептивні (розпізнавання стилістично маркованих мовних засобів) та продуктивні (створення власних висловлювань) навички. Продуктивний аспект є особливо важливим, оскільки він забезпечує активну роботу над мовленням, формування самоконтролю та перенесення навичок між різними типами мовного матеріалу [58, с. 15].

До ключових стилістичних умінь та навичок належать:

- ✓ розпізнавання та адекватна оцінка стилістичних засобів залежно від контексту й сфери їхнього застосування;
- ✓ добір стилістичних синонімів із урахуванням мети та завдань комунікації;
- ✓ аналіз тексту певного стилю, визначення його характерних ознак та функціональних особливостей;
- ✓ створення тексту у відповідному стилі мовлення з урахуванням завдань та умов комунікації;
- ✓ удосконалення стилю створених текстів шляхом редагування, усунення стилістичних помилок та підвищення виразності висловлювань [39, с. 8].

Застосування цієї системи сприяє цілісному формуванню мовленнєвої компетенції учнів і забезпечує ефективне освоєння функціонально-стилістичного аспекту вивчення мови.

Уміння розпізнавати та оцінювати стилістичні засоби розвивається через роботу з мовними одиницями та визначення їхнього стилістичного значення у конкретному комунікативному контексті. Спочатку учні вчать визначати стилістичні засоби, а згодом – оцінювати їхню доречність залежно від умов і сфери застосування. Цей вид діяльності базується на рецептивних навичках, опираючись на мовне чуття та знання теорії стилістики.

Уміння добирати стилістичні синоніми передбачає усвідомлення школярами відмінностей між синонімічними одиницями залежно від комунікативної мети. На відміну від розпізнавання стилістичних засобів, ця діяльність належить до продуктивних (репродуктивних) умінь. Учні активно залучаються до процесу

добору та обґрунтування доцільності використання певних синонімів – лексичних, морфологічних, синтаксичних або образних, емоційно-експресивних мовних засобів. Така діяльність збагачує активний словниковий запас, розвиває мовне чуття та формує здатність до свідомого вибору виражальних засобів.

Уміння аналізувати тексти певного стилю є одним із центральних стилістичних умінь. Воно вимагає від учнів опанування системи знань, необхідної для визначення стилістичної приналежності тексту. Формування цього вміння також ґрунтується на рецептивній діяльності, що передбачає взаємозв'язок між використанням нейтральних та стилістично маркованих мовних одиниць. Крім того, важливе значення має усвідомлення впливу позамовних чинників на вибір стилістичних засобів [47, с. 242].

Засвоєння навичок стилістичного аналізу сприяє більш глибокому розумінню змістової, жанрово-мовленнєвої та стилістичної структури текстів. Учні вчаться бачити взаємозв'язок між мовними засобами та умовами комунікації, що підвищує їхню мовленнєву грамотність та стилістичну компетентність.

Уміння створювати текст у відповідному стилі мовлення є одним із найважливіших і водночас складних завдань у процесі вивчення рідної мови. Його основна мета – навчити учнів ефективно використовувати мову як засіб комунікації. Це вміння передбачає здатність орієнтуватися в конкретній комунікативній ситуації, враховувати стилістичні вимоги при доборі змісту, мовних та виражальних засобів. На відміну від більшості стилістичних умінь, що мають переважно рецептивний характер, воно є продуктивним, оскільки передбачає безпосереднє створення власних висловлювань.

Формування цього вміння тісно пов'язане з розвитком навичок зв'язного мовлення. Учні повинні навчитися визначати обсяг інформації та межі теми, формулювати головну думку, добирати й упорядковувати необхідний матеріал, а також чітко й логічно викладати свої думки. Усі ці складові безпосередньо

впливають на вибір мовних засобів відповідно до стилістичних вимог тексту [58, с. 17].

Вміння вдосконалювати стиль створеного тексту передбачає здатність зіставляти його зміст і форму з конкретною комунікативною ситуацією. Учні опановують навички виявлення та виправлення різних недоліків (логічних, лексичних, граматичних і стилістичних) і підвищення виразності власних висловлювань. Оволодіння цим умінням значною мірою залежить від активної продуктивної мовленнєвої діяльності та знання основних особливостей стилів.

Отже, уміння створювати текст у визначеному стилі та вдосконалювати його є взаємопов'язаними етапами, що сприяють підвищенню загальної мовленнєвої компетентності учнів. Розвиток цих умінь забезпечує здатність школярів адаптувати власні висловлювання до різних комунікативних ситуацій і ефективно використовувати багатство мовних засобів.

1.3. Сучасні підходи до використання дистанційних технологій в освітньому процесі

У XXI столітті стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовив суттєві зміни в організації освітнього процесу. Традиційні форми навчання поступово інтегруються з цифровими інструментами, що забезпечує нові можливості для розвитку особистості учня та реалізації принципу безперервної освіти. Як зазначає О. Співаковський, «цифровізація освіти є закономірним етапом еволюції освітньої системи, що дозволяє адаптуватися до викликів сучасного світу» [79, с. 14].

Дистанційні технології навчання розглядаються як сукупність методів, засобів і форм організації освітнього процесу, що реалізуються із використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) за умови просторової та/або часової віддаленості між учасниками. За визначенням В. Бикова, дистанційне навчання є «специфічною педагогічною системою, що

базується на інтеграції сучасних технічних засобів та дидактичних принципів» [7, с. 28].

У сучасній науковій літературі дистанційні технології трактуються не лише як інструмент доступу до знань, а й як умова розвитку індивідуальної освітньої траєкторії кожного учня. Це свідчить про необхідність поєднання технічного й психолого-педагогічного компонентів у процесі їх упровадження.

Ефективність дистанційного навчання залежить від урахування особливостей пізнавальної діяльності учнів. Як підкреслює Л. Литвинова, «дистанційні технології сприяють розвитку самостійності, критичного мислення та інформаційної культури школярів» [101, с. 42]. Проте разом із позитивними аспектами існують і труднощі – зокрема, зниження мотивації, дефіцит живого спілкування та перевантаження учнів інформацією.

У цьому контексті педагог має виконувати роль консультанта й наставника, допомагаючи учням оволодіти навичками саморегуляції та самоорганізації.

Важливим завданням є також формування цифрової грамотності, без якої ефективно використання дистанційних технологій неможливе.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про освіту» (п. 4), дистанційна форма здобуття освіти визначається як індивідуалізований процес навчання, який здійснюється переважно через опосередковану взаємодію віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі. Це середовище функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних і інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують ефективність навчання та інтерактивність взаємодії [7, с. 9].

Пандемія коронавірусу та запроваджені карантинні заходи стали каталізатором широкого впровадження дистанційного навчання. Учителі змушені були адаптуватися до нових умов, що призвело до накопичення значного досвіду у застосуванні цифрових технологій у навчальному процесі. Цей період продемонстрував як переваги, так і проблемні аспекти дистанційного навчання, проте він відкрив нові можливості для формування

ключової компетентності «навчатися впродовж життя» та розвитку потенціалу учнів.

Використання цифрових технологій у сучасній освіті є однією з найважливіших та найбільш стабільних тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Інформаційні та інтерактивні інструменти дозволяють підвищити інтенсивність навчання, оптимізувати засвоєння матеріалу та забезпечити індивідуалізацію освітнього процесу. Педагоги мають можливість застосовувати інноваційні підходи, такі як кейс-методи, дослідницько-пошукові проєкти, проєктне навчання, розвивальні навчальні ігри, що сприяє ефективному засвоєнню знань у комфортному емоційному середовищі [102, с. 151].

Цифрові технології не замінюють учителя, а виступають як інструмент, що підвищує адаптивність, інтерактивність та ефективність навчання. Вони дозволяють організувати навчальний процес у форматі індивідуальної та групової роботи, забезпечують мобільність та гнучкість у часі. Особливо актуально це для Нової української школи, де інформаційно-цифрові технології використовуються як наскрізний інструмент у навчальному процесі.

Сучасний педагог повинен володіти навичками створення мультимедійного та інтерактивного контенту. Використання хмарних технологій у професійній діяльності дозволяє реалізувати низку переваг: доступність та безкоштовність, відсутність потреби у складному програмному забезпеченні, технічній підтримці, можливість спільної роботи та інтерактивної взаємодії, доступ до навчальних матеріалів з будь-якого пристрою при наявності інтернет-з'єднання [10, с.30].

Сучасні web-сервіси, такі як ZOOM, Google Classroom, ClassDojo та інші, значно спрощують організацію дистанційного навчання. Вони дозволяють педагогам швидко створювати інтерактивні завдання, організувати групову роботу, впроваджувати елементи гейміфікації та візуалізації матеріалу. Крім того, існує великий спектр технологій візуалізації інформації: мобільне навчання, віртуальні лабораторії, робототехніка, скрайбінг, інтелект-карти,

гейміфікація, що активно використовуються для підвищення ефективності навчання.

Науковці виділяють кілька ключових підходів до впровадження дистанційних технологій:

- 1) Традиційно-комбінований підхід – поєднання очного навчання з елементами дистанційного (blended learning). Дослідження К. Словак (2020) показало, що змішане навчання сприяє підвищенню якості засвоєння знань на 20% порівняно з традиційними методами.
- 2) Модульно-розвивальний підхід – поділ навчального матеріалу на логічно завершені модулі, які учні можуть опанувати у власному темпі.
- 3) Компетентнісний підхід – орієнтація на формування ключових компетентностей (інформаційної, комунікативної, соціальної).
- 4) Текстоцентричний підхід – робота з різними видами текстів (електронних, мультимедійних), що особливо актуально в умовах дистанційної взаємодії.
- 5) Інтерактивно-комунікативний підхід – активна взаємодія учасників освітнього процесу шляхом використання відеоконференцій, форумів, онлайн-платформ (Zoom, Google Classroom, Moodle) [69, с.73].

Актуальність проблеми організації дистанційного навчання у ЗЗСО особливо зросла в умовах тривалого карантину та воєнного стану. Педагоги зіштовхнулися з низкою практичних питань, серед яких:

- ✓ ефективна дистанційна взаємодія з учнями;
- ✓ вибір оптимальних додатків для онлайн-комунікації;
- ✓ особливості проведення інтерактивних онлайн-уроків;
- ✓ якісне донесення навчального матеріалу;
- ✓ перевірка та контроль виконання завдань;
- ✓ підбір завдань, придатних для дистанційної форми навчання;
- ✓ простота та доступність використання додатків для всіх учасників освітнього процесу.

Відповіді на ці питання сьогодні поступово формуються через практичне застосування вебсервісів та інтерактивних платформ. Найбільш ефективними та

доступними з практичної точки зору є такі сервіси, як ZOOM, Google Classroom, ClassDojo, які дозволяють реалізувати комплексні підходи до навчання: інтерактивні заняття, групові проекти, перевірку знань та створення мультимедійного контенту.

Тож організація дистанційного навчання є надзвичайно актуальною та багатогранною проблемою сучасної освіти. Вона вимагає від педагогів глибокого володіння цифровими інструментами, уміння поєднувати традиційні та інноваційні методи навчання, а також постійного підвищення власної професійної компетентності з метою забезпечення якісного та ефективного освітнього процесу [48].

Зупинимось на особливостях роботи з цифровими сервісами для дистанційного навчання.

Платформа ZOOM – це сервіс для організації онлайн-конференцій і відеозанять, розроблений однойменною американською компанією. Платформа була представлена ще у 2011 році, проте справжній вибух популярності відбувся в умовах пандемії COVID-19. Кількість користувачів виросла з 10 мільйонів у грудні 2019 року до понад 200 мільйонів у березні 2020 року [42].

Сервіс пропонує безкоштовну версію, яка раніше дозволяла проводити відеоконференції тривалістю до 40 хвилин. У період пандемії це обмеження було скасовано, що дало змогу організовувати онлайн-зустрічі тривалістю до 5 годин для 2–50 учасників без додаткових витрат.

Організація конференцій у ZOOM є інтуїтивно зрозумілою, що робить платформу зручною для застосування у навчальному процесі як для вчителів, так і для учнів.

Платформа ClassDojo – це освітній сервіс, що спрямований на створення інтерактивної системи мотивації та заохочення учнів. Основна ідея полягає у формуванні наочної та легко керованої системи оцінювання поведінки та досягнень учнів [49].

Сервіс ClassDojo дозволяє ефективно інтегрувати елементи гейміфікації в освітній процес, мотивувати учнів, забезпечувати зворотний зв'язок та стимулювати розвиток ключових компетентностей XXI століття, таких як гнучкість, емпатія та командна взаємодія.

ClassDojo був розроблений у 2011 році британським учителем Семом Чодхарі та розробником ММО-ігор Лайамом Доном. Платформа дозволяє педагогам швидко оцінювати виконання завдань та поведінку учнів під час уроку, використовуючи зручний і яскравий інтерфейс з інтерактивними аватарами, що сприяє залученню дітей до навчального процесу. Платформа сумісна з комп'ютерами, планшетами та смартфонами, що робить її універсальним інструментом для уроків.

ClassDojo дозволяє створювати необмежену кількість класів, інтегрувати навчальні ігри та завдання, вести рейтинги учнів у наочній ігровій формі, а також забезпечує швидкий зворотний зв'язок, що підвищує мотивацію до навчання.

Платформи ZOOM та ClassDojo є потужними інструментами для організації дистанційного навчання. Вони дозволяють педагогам ефективно поєднувати традиційні методи викладання з сучасними цифровими технологіями, забезпечуючи інтерактивність, персоналізацію навчального процесу та розвиток ключових компетентностей учнів.

Сучасні цифрові технології надають педагогам широкий спектр інструментів для підвищення ефективності навчання, розвитку креативності та інтерактивності занять.

Розглянемо основні вебсервіси (Додаток А) та їх освітні можливості.

Thinglink (thinglink.com) та **Glogster** (edu.glogster.com) – це сервіси для створення інтерактивних плакатів. Вони дозволяють перетворювати звичайні зображення на інтерактивні об'єкти шляхом додавання міток з текстовими підказками, посиланнями на відео, аудіо чи інші зображення. Такі плакати стимулюють активне сприйняття матеріалу та сприяють розвитку творчого мислення учнів [10].

Tik-Tok – вебсервіс для створення інтерактивних часових стрічок (таймлайнів) із можливістю додавання фото, аудіо та відеоматеріалів. Педагог може створювати власні хронології подій, ділитися ними з учнями та колегами, що допомагає наочно структурувати історичні, наукові чи культурні процеси [38].

Mindomo, **Mindmeister** (mindmeister.com), **Spiderscribe** (spiderscribe.net) – сервіси для створення ментальних карт, карт пам'яті та схем. Вони дозволяють структурувати інформацію у вигляді вузлів, що можуть містити текст, зображення, дати, інтерактивні карти або прикріплені файли. Технологія майндмепінгу сприяє розвитку креативного та аналітичного мислення, активізує обидві півкулі мозку та підвищує здатність учнів до систематизації знань [48].

Powtoon (powtoon.com) та **Sparkol VideoScribe** (sparkol.com) – веб-сервіси для створення анімаційних роликів, інтерактивної інфографіки та презентацій. Готові матеріали можна публікувати на YouTube, Vimeo або інтегрувати на власні сайти. Відеоскрайбінг дозволяє швидко привертати увагу учнів, виділяти ключові моменти та підвищувати ефективність навчальної презентації [102].

Wordart (wordart.com) та **WordItOut** (worditout.com) – інструменти для створення хмар слів. Вони допомагають візуалізувати термінологію та ключові поняття навчального матеріалу, що полегшує запам'ятовування та структурування знань [69].

Kahoot, **Plickers**, **ClassMarker** (classmarker.com) – сервіси для створення інтерактивних тестів та ігор. Вони дозволяють формувати пізнавальний інтерес

учнів, оцінювати знання у режимі реального часу та стимулювати змагальний елемент навчання [72].

PearDeck (peardeck.com) та **Nearpod** (nearpod.com) – платформи для створення інтерактивних презентацій. Педагог контролює темп уроку, залучає учнів до виконання завдань у реальному часі та відстежує результати без відволікання на гаджети [38].

Padlet (padlet.com) – віртуальна дошка, що дозволяє розміщувати фото, файли, посилання та замітки. Доступ до редагування можна надавати декільком учасникам, що забезпечує спільну роботу та колективне обговорення [7].

Онлайн-ресурси для створення інтелект-карт (mind maps) дозволяють візуалізувати навчальний матеріал та полегшують процес запам'ятовування. Серед популярних сервісів:

Bubbl.us – інтуїтивно зрозумілий ресурс для розробки карт, з можливістю спільної роботи та інтеграції на сайти;

FreeMind – безкоштовна програма для створення базових карт із підтримкою експорту у різні формати;

Mind42 – онлайн-інструмент із можливістю групової роботи, інтегрованим пошуком зображень і нотаток;

XMind – інструмент для створення діаграм Fishbone та проведення мозкових штурмів, із широкими можливостями дизайну та інтерактивності [24].

Діаграми Fishbone дозволяють систематизувати інформацію та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Використання месенджерів та цифрових платформ дозволяє створювати нестандартні домашні завдання, наприклад, переказ тексту за допомогою смайликів. Це сприяє розвитку аналітичного мислення, креативності та вміння висловлювати власну думку.

Віртуальні екскурсії (онлайн-екскурсії) дозволяють учням відвідувати музеї, національні парки та історичні пам'ятки без географічних обмежень. Платформи на кшталт Google Arts & Culture надають доступ до понад

30 віртуальних турів, 150 інтерактивних виставок та 300 тисяч фотографій і відео.

LanguageTool – багатомовний сервіс перевірки граматики, пунктуації та стилю текстів.

Яндекс Спеллер – ресурс для перевірки орфографії та контекстної корекції текстів.

Zagadki.org.ua та **Ребуси №1** – онлайн-платформи для розвитку логічного мислення, де учні розв'язують головоломки, ребуси та математичні задачі [69].

Використання сучасних цифрових інструментів на уроках підвищує інтерес учнів до навчання. Інтерактивні та інноваційні методи роботи створюють позитивний освітній клімат та стимулюють дітей до активної участі у навчальному процесі.

Інтеграція веб-сервісів у практичну діяльність педагога дозволяє інтенсифікувати процес навчання, підвищити рівень професійної компетентності вчителя та сприяти формуванню наскрізних умінь і ключових компетентностей учнів.

Організація якісного масового дистанційного навчання, особливо в умовах воєнного стану, залишається складним і відповідальним завданням. Проте систематична та послідовна робота з впровадження та вдосконалення сучасних цифрових технологій у навчальний процес дозволяє поступово досягати позитивних результатів.

Попри очевидні переваги дистанційного навчання, існують проблеми його масового впровадження. Серед основних труднощів науковці виділяють:

- недостатній рівень технічного забезпечення закладів освіти;
- нерівний доступ учнів до якісного інтернет-зв'язку;
- брак методичних розробок і готових електронних ресурсів;
- необхідність підвищення кваліфікації педагогів.

Як наголошує Н. Морзе, «успішність цифрової трансформації освіти

визначається не лише технічними умовами, а й готовністю вчителя до зміни ролі – від джерела знань до організатора й координатора освітнього процесу» [49, с. 11].

Дистанційні технології є невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу, що зумовлює необхідність їх системного використання в закладах загальної середньої освіти. Вони сприяють формуванню в учнів самостійності, інформаційної культури, навичок критичного мислення та комунікації. Водночас успішність їх застосування залежить від психолого-педагогічного супроводу, рівня цифрової грамотності педагогів та доступності технічних ресурсів. Отже, сучасні підходи до організації дистанційного навчання повинні поєднувати інноваційні технології з гуманістичними принципами педагогіки, що дозволить забезпечити якісну освіту в умовах глобальних викликів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 10-Х КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Стан досліджуваної проблеми в методиці та шкільній практиці

Стан проблеми методичних особливостей формування стилістичної компетентності учнів старшої школи в умовах використання дистанційних технологій є актуальним напрямом сучасної педагогічної науки. Сучасна освіта функціонує в умовах глобальних змін, зумовлених цифровізацією, поширенням інформаційних ресурсів та необхідністю забезпечення неперервності навчального процесу в умовах очно-дистанційної чи змішаної форми організації. Це вимагає створення інноваційних підходів до вивчення мови, зокрема до формування стилістичної компетентності старшокласників, що виступає важливою складовою їхньої мовленнєвої та комунікативної культури.

У науковій літературі стилістична компетентність визначається як здатність учнів адекватно використовувати мовні засоби залежно від комунікативної ситуації, стилю, типу й жанру мовлення. Дослідники (М. Пентиліук, Л. Мацько, О. Семенов, І. Ющук та ін.) наголошують, що формування таких умінь передбачає інтеграцію знань із фонетики, лексикології, морфології, синтаксису та практичне оволодіння нормами літературної мови. У 10 класі особливу вагу має систематизація й поглиблення здобутих у попередніх класах знань, розвиток умінь створювати стилістично диференційовані тексти та редагувати власні висловлювання.

Стилістична компетентність розглядається як складне, багаторівневе та динамічне утворення особистості, що формується в процесі опанування стилістики української мови. Вона охоплює засвоєння системи теоретичних знань із лінгвостилістики, набуття відповідних практичних умінь і навичок, розвиток ціннісно-мотиваційного ставлення до мовленнєвої діяльності, а також формування здатності дотримуватися норм літературної мови та застосовувати

їх у власній мовній практиці. Рівень сформованості стилістичної компетентності виявляється у вмінні створювати стилістично правильні тексти – як усні, так і письмові, добирати мовні засоби відповідно до мети, умов і ситуації спілкування, а також у здатності до науково-дослідницької діяльності в галузі мовознавства [58, с.13].

Питання розвитку стилістичної компетентності й проблеми методики викладання стилістики української мови були предметом досліджень багатьох учених, серед яких – І. Білодід, Ф. Буслаєв, Л. Булаховський, В. Ващенко, П. Кордун, М. Пентилюк, Л. Симоненкова, І. Чередниченко, О. Пешковський та ін. Їхні праці заклали теоретичні основи лінгвостилістики та методики навчання стилістики, визначили предмет, завдання, систему понять, окреслили напрями аналізу стилів, типів і жанрів мовлення, а також шляхи розвитку стилістичних умінь і навичок учнів.

Попри значну кількість наукових напрацювань, проблема формування стилістичної компетентності учнів старшої школи залишається недостатньо дослідженою. Сучасна шкільна практика свідчить про нестачу методичних розробок і спеціальної навчальної літератури, що ускладнює діяльність учителів-словесників і знижує ефективність формування в учнів умінь стилістично коректного мовлення. Крім того, бракує системних лінгводидактичних досліджень, присвячених комплексному аналізу процесу розвитку стилістичних умінь і навичок учнів основної та старшої школи.

Навчання української мови у 10–11 класах спрямоване на поглиблення та узагальнення знань із мовних розділів і має на меті розвиток комунікативних компетентностей учнів. Формування стилістичних умінь ґрунтується на розумінні системи функціональних стилів і типів мовлення, опрацюванні текстів різних жанрів та усвідомленні особливостей уживання мовних засобів у певних комунікативних умовах. Випускники старшої школи мають володіти вмінням добирати мовні засоби всіх рівнів – фонетичного, лексичного, морфологічного, синтаксичного – відповідно до мети, змісту й ситуації висловлювання.

Теоретичні знання зі стилістики виконують важливу функцію у формуванні здатності школярів логічно, точно й виразно передавати думки, брати участь у різних видах комунікативної діяльності та ефективно здійснювати мовленнєву взаємодію. Таким чином, стилістична компетентність є інтегрованим результатом засвоєння мовних, комунікативних і культуромовних знань, що виявляється у практичній мовленнєвій діяльності.

Формування стилістичних умінь і навичок у старшокласників спирається на основні положення сучасної лінгвістики, що виокремлює шість функціональних стилів мовлення – науковий, публіцистичний, офіційно-діловий, конфесійний, художній і розмовний. Важливим компонентом навчання є також ознайомлення з типами мовлення (розповідь, опис, роздум) та з основними жанрами (наукова стаття, звіт, протокол, нарис, есе тощо). Такий підхід сприяє розвитку в учнів умінь створювати зв'язні, логічно структуровані, стилістично доцільні тексти, що відповідають певному комунікативному завданню.

Важливе місце у методиці навчання стилістики посідає врахування досягнень психолінгвістики, оскільки саме вона досліджує закономірності мовленнєвої діяльності та формування комунікативних умінь. Питання розвитку мовленнєвої компетентності висвітлено у працях Б. Ананьєва, Б. Баєва, М. Жинкіна, А. Маркової, О. Леонтєва, Л. Рубінштейна, І. Синиці. Структуру стилістичних умінь та ефективні методи їх формування розглядали Н. Бабич, П. Гальперін, С. Іконніков, О. Леонтєв, М. Пентилюк, Л. Рожило, які визначили психолого-педагогічні засади розвитку мовної особистості.

Формування української державності суттєво вплинуло на мовну політику та спричинило зростання уваги суспільства до мовленнєвої культури. Це зумовило необхідність підвищення рівня мовної компетентності громадян, зокрема школярів. У цьому контексті актуальності набувають дослідження функціональної лінгвістики та стилістики, адже вони сприяють підвищенню культури мовлення і формуванню навичок стилістично доцільного використання мовних засобів.

Стилістична вправність учнів є передумовою високої культури мовлення, тому вивчення стилістики у курсі української мови для 5–11 класів здійснюється у тісному зв'язку з іншими розділами – лексикою, фонетикою, граматиною. Знання норм і правил мовлення є лише базою; основне завдання полягає у формуванні вміння застосовувати їх доречно, відповідно до ситуації спілкування. Учніське мовлення нерідко характеризується вживанням діалектизмів, жаргонізмів, канцеляризмів, що знижує його виразність. Навіть граматично правильний вислів може втратити комунікативну ефективність без стилістичної гнучкості та емоційної виразності.

Послідовне й свідоме опанування теоретичного матеріалу зі стилістики є необхідною умовою формування практичних умінь. Кожен розділ шкільного курсу української мови створює можливість для стилістичної роботи, проте найбільший потенціал у цьому аспекті мають лексика і граматика, що посідають центральне місце в навчальних програмах. Саме на їх основі доцільно будувати систему вправ і завдань для формування стилістичної компетентності. Навіть під час вивчення фонетики можна акцентувати увагу на звуковій виразності мовлення та особливостях інтонації.

Чинна програма з української мови для 5–11 класів орієнтована на засвоєння літературної норми та ознайомлення учнів з основними функціональними стилями мовлення. Лінгвістичні поняття формують мінімум знань, необхідних для розвитку комунікативної компетентності. Робота над стилями, їх структурними ознаками й функціями реалізується під час уроків розвитку зв'язного мовлення, проте має бути інтегрована у вивчення всіх мовних тем [86; 88; 89].

Методика навчання стилістики спирається на розуміння мови як системно-структурного явища та засобу комунікації. Її теоретико-методологічна основа полягає у визначенні предмета, функцій, об'єкта вивчення, а також характеристиці стилістичних одиниць і ресурсів мови. Центральним поняттям виступає стиль мовлення, який є ключовою категорією не лише у лінгвістиці, а й у літературознавстві, психології, мистецтвознавстві. Багатозначність цього

терміна зумовлює його міждисциплінарний характер і важливість у формуванні мовної компетентності.

Стиль мовлення розглядається як функціональний різновид загальнонаціональної мови, що відображає закономірності її використання у різних сферах суспільного життя. Отже, стилістика як наука узагальнює особливості функціонування всіх стилів, формуючи підґрунтя для методики навчання мовленнєвої діяльності в школі.

Уміння розглядається як педагогічна категорія, що відображає здатність особистості цілеспрямовано, усвідомлено й творчо застосовувати набуті знання у процесі практичної діяльності. Оскільки будь-яка навчальна діяльність учнів має конкретну мету, уміння виступає формою актуалізованого знання в дії. Засвоєні стилістичні вміння не лише забезпечують ефективне використання набутих теоретичних знань, а й сприяють їх поглибленню, узагальненню та систематизації. Отже, рівень сформованості стилістичних умінь є одним із показників мовної компетентності школярів.

Уміння та навички становлять структурні компоненти процесу навчання стилістики. Вони спираються на психолого-педагогічні положення теорії навчальної діяльності, спрямованої на створення мовленнєвих ситуацій, які стимулюють комунікативну активність учнів. Методика навчання стилістики визначає систему умінь, якими мають оволодіти школярі, щоб їхнє мовлення відповідало нормам літературної мови, вирізнялося виразністю, логічністю та стилістичною доцільністю.

Виокремлення стилістичних умінь і навичок зумовлюється специфікою предмета «Українська мова», особливостями її засвоєння та характером мовленнєвої діяльності учнів. У цьому контексті важливим є розмежування понять «мова» і «мовлення», які утворюють діалектичну єдність, де кожен елемент функціонує лише у взаємозв'язку з іншим. Визначення змісту стилістичних умінь потребує урахування завдань стилістики мови (що вивчає ресурси мовної системи) та стилістики мовлення (яка досліджує реалізацію цих

ресурсів у комунікативному процесі). Це дає підстави поділити стилістичні вміння на дві взаємопов'язані групи:

1) уміння, пов'язані з опануванням стилістично маркованих мовних засобів та визначенням їх емоційно-експресивного забарвлення;

2) уміння, що забезпечують створення стилістично диференційованого зв'язного висловлення відповідно до мети й ситуації спілкування.

Перша група становить основу для другої, оскільки знання про стилістичне забарвлення мовних одиниць є передумовою для вмілого використання їх у мовленні. Обидві групи функціонують у тісному взаємозв'язку з іншими мовними та комунікативними навичками, а ефективність їх формування залежить від рівня засвоєння учнями мовної теорії. Хоча поділ на дві групи є традиційним, він потребує уточнення змісту кожного компонента та визначення оптимальних шляхів їх формування на уроках української мови.

До основних стилістичних умінь належать:

1) розрізнення нейтральних і стилістично маркованих мовних одиниць та встановлення їх взаємозв'язків;

2) добір і використання синонімів з урахуванням їх стилістичного забарвлення в текстах різних стилів;

3) аналіз і характеристика текстів з позицій належності до певного стилю;

4) створення власних висловлювань відповідно до стильових норм;

5) удосконалення мовлення з урахуванням вимог комунікативної ситуації та стилю.

Формування зазначених умінь розпочинається з оволодіння навичками розпізнавання стилістичного забарвлення мовних одиниць різних рівнів – від звуків і морфем до синтаксичних конструкцій. У цьому процесі важливу роль відіграють мовне чуття, знання про стилі мовлення та їх ознаки.

Ефективність навчання значною мірою залежить від різноманітності вправ і завдань, що пропонуються учням. Добір оптимальних видів вправ сприяє не лише підвищенню пізнавальної активності, а й формує усвідомлення практичної значущості вивчення стилістики. Вправи мають бути як усними, так

і письмовими, причому усні не повинні поступатися письмовим за кількістю, адже вони сприяють розвитку милозвучності, інтонаційної виразності та комунікативної гнучкості.

У сучасній школі стилістична спрямованість навчання української мови набуває особливого значення. Вона передбачає врахування мовного досвіду та рівня підготовки учнів різних класів, однак найважливішою стає на етапі старшої школи (10–11 класи). Саме в цей період відбувається систематизація знань, удосконалення мовленнєвих і стилістичних умінь, формування високої культури мовлення, що є невід’ємною складовою розвитку мовної особистості старшокласника.

Програма з української мови для старшої школи ґрунтується на комунікативно-діяльнісному та функціонально-стилістичному підходах, основна мета яких полягає у формуванні в учнів уміння вільно та доречно користуватися мовними засобами в різних комунікативних ситуаціях. Засвоєння стилістичних знань тісно поєднується з вивченням лексики, фразеології, граматики та орфографії, що забезпечує цілісність мовної освіти. Одним із ключових завдань навчання є розвиток комплексу вмінь будувати усні й письмові висловлювання відповідно до стилю, типу та жанру мовлення.

Стилістика охоплює всі форми мовленнєвої діяльності – як усної, так і писемної, – забезпечуючи доцільний добір мовних засобів відповідно до мети, змісту й умов спілкування. Навчальна програма для 10–11 класів передбачає поглиблення знань про функціональні стилі, жанрову різноманітність мовлення, а також про стилістичні функції мовних одиниць різних рівнів.

У лінгвістиці стилістика визначається як наука про систему стилів і закономірності їх функціонування, яка досліджує стилістичні норми – найбільш динамічний компонент мовної системи, що швидше змінюється порівняно з граматичними нормами. Для кожного історичного періоду характерні власні стильові тенденції, що відображають культурно-суспільні процеси епохи. У структурі стилістики традиційно виокремлюють такі підсистеми: стилістику мови, стилістику мовлення, стилістику художньої літератури та практичну

стилістику, яка безпосередньо пов'язана з умінням користуватися мовою у процесі спілкування.

Як підсистема мовної науки, стилістика виступає невід'ємною складовою культури мовлення людини, оскільки охоплює всі види комунікативної діяльності. Успішне спілкування передбачає цілеспрямований і доцільний добір мовних засобів, що відповідають конкретній ситуації. Саме тому у процесі вивчення української мови важливо приділяти увагу засвоєнню стилістичних особливостей лексичних, граматичних і синтаксичних одиниць.

Сучасна навчальна програма з української мови для 10–11 класів орієнтується на поглиблене вивчення та систематизацію знань не лише з основних розділів мовознавства, а й зі стилістики як окремої галузі. Учні мають опанувати знання про функціональні стилі, типи та жанри мовлення, а також засвоїти стилістичну роль мовних одиниць усіх рівнів – фонетичного, словотвірного, лексичного, фразеологічного, морфологічного та синтаксичного.

Метою стилістики як науки є обґрунтування системи стилістичних ресурсів мови, визначення співвідношення функціональних і експресивних стилів, з'ясування чинників, що впливають на формування індивідуального стилю, а також аналіз функціонування мовних одиниць у мовленні. Одним із провідних завдань є формування вмінь свідомо користуватися мовними нормами відповідно до змісту, мети та умов комунікації.

Стилістичні норми є динамічним утворенням, яке чутливо реагує на зміни суспільно-культурного контексту, тому стилістика розглядає мовні засоби у взаємозв'язку з типами мовлення та умовами їх функціонування.

Наукове підґрунтя сучасного розуміння стилістики було закладене в працях В. Виноградова, який виділив три основні напрями її вивчення: стилістику мови, стилістику мовлення та стилістику художньої літератури. Ці положення були розвинуті Г. Винокуром, який увів поняття практичної стилістики – сфери, що досліджує закономірності вживання мовних засобів у реальних комунікативних актах.

Ключовим поняттям стилістики є стиль, що має багатозначний характер і використовується в різних галузях гуманітарного знання. Вітчизняні та зарубіжні дослідники (І.Білодід, Л.Булаховський, О.Масюкевич, В. Виноградов, Б. Головін, В. Марузо) визначали його як індивідуальну манеру мовного вираження або функціональний різновид мови. У лінгвістичному розумінні стиль – це сукупність мовних засобів і прийомів, які добираються мовцем залежно від мети висловлювання та комунікативної ситуації. У художньому контексті стиль відображає індивідуальну мовну манеру автора, тоді як у практичній стилістиці – ступінь дотримання стилістичних норм і мовної культури.

Дослідження мовних ресурсів сучасної української літературної мови свідчить, що стилістичні функції мовних одиниць виявляються на всіх рівнях мовної системи – від фонетичного до синтаксичного. Знання цих функцій і закономірностей їх використання є необхідною умовою створення цілісного тексту, який відповідає нормам сучасної української літературної мови. Формування умінь і навичок стилістично адекватного мовлення розпочинається у основній школі, а в старших класах відбувається їх поглиблення, узагальнення та свідоме застосування, що забезпечує високий рівень мовленнєвої культури та комунікативної компетентності учнів.

Психолого-дидактична природа засвоєння стилістичних знань охоплює низку взаємопов'язаних компонентів: сприйняття та осмислення навчального матеріалу, усвідомлення сутності мовних понять і взаємозв'язків між ними, узагальнення та систематизацію знань, а також запам'ятовування й відтворення отриманої інформації. Ці процеси є нерозривно пов'язаними з оволодінням способами виконання мовних дій, формуванням умінь і навичок, що забезпечують практичне застосування стилістичних знань у мовленнєвій діяльності. Розвиток стилістичних умінь і навичок здійснюється в інтеграції з іншими розділами курсу української мови, що сприяє формуванню цілісної комунікативної компетентності.

Набуті в основній школі знання, уміння та навички становлять базу для подальшого розвитку стилістичної компетентності в старшій школі, де навчальний процес орієнтований на розширення кола стилістичних понять і поглиблення аналітичних умінь учнів. Старшокласники повинні навчитися усвідомлено добирати мовні засоби для створення, емоційного забарвлення та стилістичного увиразнення власних висловлювань відповідно до певної комунікативної ситуації.

Ефективність опанування стилістики в старших класах зумовлена низкою психологічних чинників, зокрема віковими особливостями учнів, рівнем розвитку їхнього мовного чуття, уяви, пам'яті, мислення, уваги, а також мотиваційної сфери. Важливе значення мають мовна спостережливість, зацікавленість, вольові зусилля, активна участь у навчальній діяльності, що стимулюють увагу до стилістичних аспектів мовлення. Особливість навчання стилістики полягає в тому, що кінцевим результатом є сформовані стилістичні вміння, які у процесі постійного застосування автоматизуються та переходять у навички, забезпечуючи здатність учнів створювати цілісні, логічно вибудовані та стилістично довершені висловлювання [58].

Система навчання стилістики має цілісний і поетапний характер, який реалізується на основі принципів наступності та перспективності. Вона охоплює три етапи:

- 1) початковий – пропедевтичне ознайомлення зі стилістичними поняттями та первинне формування умінь;
- 2) основний – систематичне опанування стилістичних знань і розвиток умінь;
- 3) старший – поглиблення, узагальнення та творче застосування набутих знань.

Попри наявність методичних напрацювань, рівень сформованості стилістичних умінь у старшокласників залишається недостатнім. Це пояснюється відсутністю цілісної системи навчання стилістики, обмеженим використанням стилістичних завдань і вправ, а також недостатньою кількістю

сучасних дидактичних матеріалів і посібників, орієнтованих на практичне опанування мовних норм.

Поглиблення та систематизація знань зі стилістики здійснюються шляхом порівняння основних понять, розгляду екстралінгвістичних чинників стилю, аналізу мовних особливостей різних функціональних стилів, а також через використання системи стилістичних вправ і творчих завдань, що активізують аналітичну та мовленнєву діяльність учнів. Такий підхід сприяє розвитку здатності сприймати, аналізувати, створювати та редагувати тексти різних стилів, підвищуючи рівень мовленнєвої культури й комунікативної компетентності старшокласників.

Згідно з концепцією М. Пентилюк, процес формування стилістичних умінь і навичок включає такі етапи: підготовчий, формувальний, систематизації та узагальнення. У старшій школі реалізується саме етап узагальнення, який передбачає поглиблення та свідоме оперування основними стилістичними категоріями, уміння виявляти й виправляти стилістичні помилки, а також застосовувати стилістичні засоби в практичному мовленні [67].

Навчання стилістики у 10–11 класах спирається на засвоєні в основній школі знання про мовні одиниці всіх рівнів і передбачає розвиток умінь, визначених комунікативно-діяльнісним і функціонально-стилістичним підходами. Відповідно до чинної програми з української мови, старшокласники мають:

- ✓ визначати стилістичну функцію мовних засобів у тексті;
- ✓ характеризувати основні стилі мовлення з урахуванням норм сучасної літературної мови;
- ✓ добирати синонімічні варіанти відповідно до стилю та мети спілкування;
- ✓ здійснювати стилістичний аналіз текстів різних жанрів;
- ✓ створювати власні висловлювання з урахуванням функціонального призначення;
- ✓ редагувати й удосконалювати тексти з позицій стилістичної доцільності.

Аналіз чинної програми з української мови для 10–11 класів [88] засвідчує її орієнтацію на формування та систематизацію стилістичних знань і вмінь, однак виявляє певні недоліки – відсутність чіткого визначення мінімального обсягу стилістичних понять, обов'язкових для засвоєння, та кількості годин, відведених на вивчення стилістики.

У програмі наголошується, що одним із провідних завдань мовної освіти є формування стилістичної компетентності учнів, яка передбачає уміння аналізувати, класифікувати та оцінювати мовні факти, а також створювати власні тексти різних типів, стилів і жанрів.

Провідним методологічним орієнтиром є функціонально-стилістичний підхід, який передбачає вивчення функціонування мовних одиниць на всіх рівнях у контексті конкретних типів, стилів і жанрів мовлення. Застосування цього підходу забезпечується використанням текстів різних стилів як навчального матеріалу, що дозволяє учням досліджувати стилістичні функції мовних засобів у реальних комунікативних умовах.

Сучасна методика засвідчує потребу в узгодженості підручників і навчально-методичних комплексів, оскільки їх розроблення відбувається переважно ізольовано. Уніфікація змісту навчальних матеріалів сприятиме усуненню дублювань, послідовності у викладанні стилістичних понять, а також поглибленню знань учнів, забезпечуючи системність розвитку мовної компетентності та творчого мислення.

Учні 10–11 класів сьогодні навчаються за кількома навчальними програмами, зокрема програмою рівня стандарту (2017 р.), створеною авторським колективом під керівництвом Н. Голуб, О. Котусенко, О. Горошкіної та ін., що визначає орієнтири розвитку стилістичної компетентності на основі сучасних підходів до мовної освіти [88].

У навчальній програмі з української мови зазначено, що компетентнісний підхід орієнтує освітній процес на формування ключових і предметних компетентностей. Згідно з Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, серед ключових компетентностей визначено інформаційно-

комунікаційну, яка полягає у здатності розуміти інформаційне середовище, самостійно шукати, відбирати, критично оцінювати, трансформувати й передавати інформацію відповідно до власних цілей і норм комунікаційної етики.

Для даного дослідження актуальним є аналіз підручників з української мови для учнів 10 класів.

У підручнику О. Глазової для учнів 10 класу [14] у параграфі «Стилістична роль відтворення звуків у художніх текстах» у теоретичному блоці подано визначення основних фонетичних стилістичних засобів – алітерації, асонансу, звукової анафори, звукової епіфори, рими, звуконаслідування, також розкрито їх функції у створенні художньої образності. Для кращого засвоєння матеріалу кожне поняття супроводжується ілюстративними прикладами.

Практична частина підручника представлена системою вправ, спрямованих на формування в учнів аналітичних і творчих умінь: визначення фонетичних засобів, використаних у текстах; добір звуків для створення алітераційних ефектів і визначення їх стилістичної ролі; аналіз асонансів та алітерацій у контексті з поясненням їх художнього значення; встановлення звукової анафори та епіфори у поетичних уривках і з'ясування їх впливу на емоційно-естетичне сприйняття твору.

У темі «Милозвучність української мови – характерна ознака всіх її стилів» теоретичний матеріал зосереджений на засобах досягнення милозвучності шляхом доречного використання фонетичних варіантів слів та евфонічних ресурсів української мови. Практичний блок містить завдання на відбір фонетичних варіантів для забезпечення милозвучності, проведення мовних експериментів із заміною виділених слів фонетичними синонімами з подальшим аналізом сприйняття речень, а також виявлення та оцінку порушень милозвучності у різних стилях мовлення.

У підручнику І. Ющука «Українська мова» для 10 класу [103] у межах теми «Стилістика тексту» подано систематизований виклад теоретичних відомостей про виражальні засоби української мови, стилі мовлення, сфери їх

застосування, типові мовні кліше та штампи. Практична частина містить вправи на порівняння текстів різних стилів, опис природних явищ, аналіз текстів конфесійного стилю, а також визначення мовних характеристик персонажів із подальшим переказом із дотриманням стильових особливостей.

Такий підхід сприяє комплексному формуванню стилістичної компетентності учнів, поєднуючи теоретичні знання з практичною мовленнєвою діяльністю.

У підручнику О. Авраменка для учнів 10 класу у розділі «Лексична норма» пропонуються переважно традиційні вправи:

Знайдіть лексичні помилки. Визначте, з якої причини кожна з них допущено. Виправте помилки (усно).

1. *У моїй роботі лише одна невірна відповідь. 2. Ми познайомилися з тобою у травні місяці. 3. На концерті звучали лише популярні шлягери.* [1, с.19].

Виберіть правильний варіант лексичної сполучуваності й запишіть його в зошит.

2. *Великий (крупний) виграш, замовте перші страви (блюда), працюємо біля (близько)години, урок триває (продовжується) 45 хвилин.* [1, с. 20].

Знайдіть контекстуальні антоніми в поезії Л.Костенко «Комусь – щоб хліба скибка...» Яку роль вони виконують в творі? Який художній засіб, побудований на антонімах, ужито у вірші кілька разів? [1, с. 29].

Прочитайте діалог. Хто вжив слово в невластивому йому значенні? Яке це слово? Яка причина виникнення цієї помилки? [1, с. 35].

Також пропонуються окремі вправи, які передбачають використання інформаційних технологій:

Перегляньте експрес-урок “Чоловік чи мужчина” і скажіть, чи можна обидва заявлені в темі слова вдивати на позначення особи чоловічої статі. [1, с. 37].

Знайдіть у мережі Інтернет інформацію про неологізми покликання (посилання), онлайн (наживо), застосунок (додаток), себчик (селфі).

Напишіть коментарі щодо правомірності чи неправомірності вживання кожного з цих слів в усному й писемному мовленні. [1, с. 44].

Під час вивчення теми «Вступ. Лексикографія. Сучасні лексикографічні джерела: словники, довідкова література (зокрема, в електронному форматі)» учні знайомляться з різними типами словників і медіаресурсів, опановують уміння ефективно шукати потрібну інформацію, порівнювати її, користуватися тлумачними, фразеологічними, синонімічними, антонімічними словниками, у тому числі електронними. Учням пропонується знайти в інтернеті інформацію про Академічний тлумачний словник української мови та, користуючись ним, з'ясувати значення невідомих слів. У межах теми розглядаються також сучасні мовні явища, зокрема: пояснити, чому в соціальних мережах поширилося запозичене слово «лайк», а не український відповідник «уподобайка» [1].

Також учням пропонується ознайомитися зі статтею про українську Вікіпедію, знайти в ній слова, що з'явилися в українській мові порівняно недавно (за останні 20–30 років), і створити мінітлумачний словник із нових лексем. Завдання підвищеного рівня складності передбачає створення учнями уявної статті для Вікіпедії про місцевий об'єкт – урочище, ставок, вулицю чи заклад освіти. [1, с. 9].

У підручнику з української мови О.Глазової для 10 класу (рівень стандарту) у розділі «Лексична норма» такі завдання:

Назвіть відомих вам артистів (артисток), які послуговуються суржилом, як прийомом гумору. Чи завжди таке використання суржику, на вашу думку, є доречним? Чому? [14, с. 27].

Виправте допущені в діловому мовленні лексичні помилки. Якою мірою на вибір слова впливає стиль висловлювання? [14, с. 32].

Поясніть, чи можна допустити порушення норм сполучуваності слів у художньому творі (*отара хмар, закоханий у пісню*). Як зветься такий художній засіб? Наведіть приклади [14, с. 32].

Поміркуйте: які з відомих вам каналів телебачення або веб-ресурсів (сайтів, блогів) ознайомлюють користувачів Інтернету з духовними

цінностями українського народу. Напишіть відгук про передачі (публікації), що їх продукує названий вами канал або веб-ресурс [14, с. 35].

Використавши мережу Skype, організуйте та проведіть інтернет-дискусію на тему «Інтернет в житті сучасного школяра». Обговоріть питання: «Інтернет зближує людей чи поглиблює самотність?» Уживайте лексичні таа фразеологічні синоніми. [14, с. 43].

У підручнику з української мови Н.Голуб, В.Новосьолової для 10 класу (рівень стандарту) у розділі «Лексична норма» такі завдання:

Виявіть приклади мовленнєвої надмірності і мовленнєвої недостатності. Запишіть виправлений варіант.

Випишіть із текстів засобів масової інформації 7 речень, у явих наявні лексичні вади. Усно прокоментуйте, назвавши вид помилки й правильний варіант.

Прочитайте уривки текстів, переклад яких здійснював комп'ютер. У чому недосконалість цього перекладу? Виправте помилки. [85, с. 19].

Знайдіть і выпишіть із тексту п'єс І.Котляревського «Наталка Полтавка» або І.Карпенка-Карого «Мартин Боруля» речення, у яких персонажі не дотримуються норм слововживання. Хто ці персонажі? Яких лексичних помилок вони припускаються? [85, с. 25].

Прочитайте текст. Визначте його тему, стиль мовлення. Перекажіть текст. Додайте інформацію про важливість лексичних норм успішною особистістю. Підготуйте усне повідомлення про вашу життєву позицію. [85, с. 41].

Часто автори підручника пропонують звернутися до медіаресурсів:

Підготуйте презентацію цікавого, на ваш погляд, медіасловника.

Доберіть синоніми до виділених слів. Звірте свої результати зі словником синонімів: <https://1675.slovaronline.com/> [85, с. 11-12].

У підручнику з української мови О.Заболотного, В.Заболотного для 10 класу (рівень стандарту) у розділі «Лексична норма» такі завдання:

Знайдіть випадки неправильного вживання слів. Чим зумовлені ці помилки? Відредагуйте й запишіть речення.

Складіть допис у публіцистичному стилі на сайт або до газети на одну з тем: «Слово - носій добра, істини й краси», «Моє слово - моя відповідальність». [84, с. 23].

Чому правильно стільниковий зв'язок, а не сотовий? Чи рівноправні слова бажати й зичити? Відповіді на ці та інші мовні запитання можна знайти в інформаційно-довідковій системі «Культура мови на щодень» (у розділі «Мовні труднощі»)... Цей електронний ресурс доступний в мережі Інтернет за посиланням - <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/>. [84, с. 24].

Доберіть 2-3 лінгвістичні мініарюри про правильність уживання того чи іншого запозиченого слова. Ви можете скористатися довідниками і посібниками з культури мовлення таких авторів: Б.Антоненка-Давидовича, І.Вихованця, Є.Чак, О.Пономарева, А.Коваль та ін. [84, с. 28].

Уявіть, що учні вашого навчального закладу вирішили ініціювати проведення міського фестивалю, конкурсу тощо. Підготуйте відповідний лист-пропозицію до органів влади в офіційно-діловому стилі. Використайте 2-3 з наведених опорних фразеологізмів. [84, с. 38].

У підручнику з української мови О.Караман для 10 класу (профільний рівень) у розділі «Лексикологія» такі завдання:

Почитайте синонімічні ряди. Визначте стилістичну належність кожного слова. Якими відтінками різняться між собою слова?

Запишіть текст, вибираючи потрібний за змістом і стилістичним забарвленням синонім. [83, с. 92].

Відомо, що омоніми використовуються для сторення каламбурів, дотепів. Спробуйте створити власні каламбури з поданими омонімами. [83, с. 90].

Доберіть перифрази до слів Україна, Карпати, Одеса, старшокласник, письменник і складіть з ними речення. [83, с. 93].

Випишіть зі збірки українських народних дум та пісень три-чотири приклади вживання антонімів. Яка стилістична роль антонімів у фольклорі? [83, с. 94].

У наведених реченнях виявіть індивідуально-авторські неологізми, з'ясуйте стилістичне навантаження їх у мові майстрів слова. [83, с. 104].

Серед них немає жодного завдання зорієнтованого на використання інформаційних технологій.

Аналіз змісту сучасних підручників засвідчує, що вони містять значний методичний потенціал для формування стилістичних умінь і навичок учнів, однак ступінь його реалізації є неоднаковим. Насамперед привертає увагу нерівномірність репрезентації текстів різних стилів. У більшості навчальних видань домінують художні тексти, на другому місці за частотністю подані – публіцистичні, далі – наукові, тоді як розмовні та офіційно-ділові тексти представлені обмежено. Водночас наявність достатньої кількості текстів різних стилів із чітко вираженими стильовими ознаками є необхідною умовою оволодіння учнями нормами функціональних стилів української мови. У підручниках відсутня або недостатня кількість завдань, які передбачають використання інтернету, медіа, відео, аудіоресурсів. Майже не прослідковується інформаційно-комунікаційна спрямованість підручників, на цифрову грамотність та критичне ставлення до здобутої інформації. Немає завдань побудованих на QR-кодах, які вимають від учнів умінь швидко зорієнтуватися в цифровому середовищі задля виконання комплексного завдання.

Поглиблений аналіз стилістичних вправ показав, що їх зміст спрямований на збагачення активного словника школярів, формування умінь добирати синонімічні ряди та здійснювати адекватні лексичні заміни відповідно до контексту. Значна увага приділяється розмежуванню прямого й переносного значення слів, опрацюванню діалектної, професійної, архаїчної лексики та неологізмів, а також уникненню лексико-стилістичних помилок. Окремий

акцент зроблено на використанні фразеологічних одиниць як засобу збагачення мовлення й підвищення його виразності.

У цілому навчальний матеріал підручників сприяє розвитку стилістичної компетентності старшокласників, однак потребує подальшої систематизації та урівноваження стильового наповнення для забезпечення повноцінного засвоєння учнями норм усіх функціональних стилів української мови в умовах дистанційного навчання.

До недоліків сучасних підручників слід віднести відсутність послідовності та наступності у формуванні стилістичних умінь, що призводить до недостатнього закріплення набутих навичок. Значна частина вправ передбачає роботу з тлумачними словниками та словниками синонімів, зокрема ознайомлення зі стилістичними позначками, проте в підручниках не передбачено методичного супроводу для регулярного використання словників як інструмента розвитку мовної рефлексії.

Аналіз чинних шкільних підручників з української мови засвідчив, що до об'єктивних чинників, які дозволяють проводити систематичну роботу зі стилістики, відноситься наявність великої кількості зв'язних текстів різних стилів і жанрів. Багато з цих текстів характеризуються інформаційною насиченістю і багатим виховним потенціалом.

Найбільша кількість завдань пов'язана з формуванням у школярів стилістичних умінь під час засвоєння лексичного матеріалу. Значно менше представлені стилістичні вправи з морфології і синтаксису. У зв'язку з введенням в програму відомостей про текст і стилі простежується помітне збільшення завдань щодо з'ясування приналежності тексту до певного стилю.

Аналіз сучасних підручників з української мови для 10 класу показує, що вони достатньо чітко структурують теоретичний і практичний матеріал, присвячений вивченню стилістики, та створюють умови для формування комунікативних умінь учнів через розкриття функцій мовних засобів і характеристику відмінностей між стилями мовлення. Водночас виявлено нестачу завдань, спрямованих на усвідомлення сутності стилістичних понять, їх

розмежування та практичне застосування, а також певну одноманітність запропонованих вправ, що знижує їх навчальну ефективність.

Отже, постає потреба в підвищенні результативності навчання стилістики у старших класах закладів загальної середньої освіти. Вирішальна роль у цьому процесі належить навчальним програмам і підручникам, які мають не лише відображати теоретичні основи стилістики, а й спрямовувати педагогів на системне формування практичних умінь учнів, пов'язаних із доречним використанням стилістичних засобів у мовленні.

У програмі з української мови для 10 класу профільного рівня (автори: Л. І. Мацько, Т. Л. Груба, О. М. Семеног, Т. В. Симоненко) у межах мовленнєвої (комунікативної) змістової лінії передбачено опрацювання таких теоретичних питань: типи мовленнєвого спілкування – офіційне та неофіційне, публічне й непублічне; поняття мовленнєвої ситуації: ролі мовця й слухача, їхні наміри, комунікативна тактика та добір мовних засобів; причини виникнення комунікативних помилок; особливості монологічного й діалогічного мовлення у різних сферах спілкування; специфіка виступів на конференціях, семінарах, зборах; структура та функції дискусійного мовлення; текст як результат мовленнєвої діяльності: основні категорії тексту, принципи його побудови, опрацювання текстів різних стилів і жанрів; стилістична система української мови: стилі, підстили, стилістичні засоби, прийоми організації мовного матеріалу [86].

Таким чином, і навчальна програма рівня стандарту, і відповідний підручник створюють широкі можливості для впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес вивчення української мови в старшій школі.

Аналіз навчальної програми з української мови для профільного навчання учнів 10–11 класів (філологічний напрям, профіль – українська філологія, 2017 р.; автори: Л. Мацько, Т. Груба, О. Семеног, Т. Симоненко) свідчить, що однією з головних її цілей є формування дослідницької та медіаосвітньої компетентності, зокрема вмінь сприймати, аналізувати, систематизувати й

використовувати інформацію з різних джерел – словників, енциклопедій, онлайн-ресурсів, електронної пошти, сервісних програм мережі тощо [86, с. 5].

Згідно з програмою, інформаційно-цифрова компетентність передбачає здатність учнів діяти за алгоритмом, складати план тексту, критично опрацьовувати інформацію та ефективно застосовувати інтернет-ресурси для здобуття нових знань.

Вивчення української мови в такому контексті має сприяти розвитку пізнавальних інтересів учнів, вихованню інформаційної етики у віртуальному середовищі, а також формуванню критичного мислення під час сприймання медіаінформації.

Здобувачі освіти мають опановувати роботу з різними видами навчальних ресурсів:

- дописами в соціальних мережах і коментарями до них;
- інструментальними текстами (інструкції, алгоритми, поради тощо);
- плануванням власних текстів;
- аналізом медіатекстів із виявленням маніпулятивних прийомів.

У пояснювальній записці до програми зазначено, що діяльнісна (стратегічна) змістова лінія реалізується у тісному взаємозв'язку з мовленнєвою (комунікативною) та соціокультурною лініями й розширюється за рахунок прагматичної лінгвістики. Вона орієнтує учнів на самостійну пошукову роботу з використанням філологічних журналів, масмедіа, лінгвістичних сайтів, електронних словників, блогів мовознавців та створення власної електронної бібліотеки [86, с. 18].

Отже, застосування сучасних цифрових технологій у процесі вивчення української мови не лише підвищує доступність знань, а й формує в учнів навички, необхідні для ефективної адаптації до інформаційного суспільства та активної участі в культурно-освітньому просторі XXI століття.

Дослідження Г. Шиліної «Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи» довело ефективність дистанційної форми навчання, однак підкреслило необхідність застосування сучасних підходів і

методів. Науковиця зазначає, що найрезультативнішою формою організації такого навчання є модифікована модель, яка поєднує очну та дистанційну освіту. Упродовж останніх років дистанційна освіта набула особливої популярності завдяки низці переваг, які роблять її конкурентоспроможною з традиційним навчанням:

- ✓ доступність – можливість навчатися в будь-якому місці з доступом до інтернету, що відкриває освіту для тих, хто не мав змоги відвідувати школу очно;
- ✓ розвиток самодисципліни та самостійності – дистанційне навчання формує в учнів навички планування, відповідальності та самоорганізації;
- ✓ використання інноваційних технологій – сприяє формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності, адже онлайн-освіта передбачає роботу з сучасними цифровими ресурсами, що робить процес навчання цікавим, різноманітним і ефективним.

Інформаційно-комунікаційні технології стали невід'ємною складовою сучасної освіти та відповідають викликам і потребам суспільства XXI століття [101, с. 47].

Ефективність засвоєння стилістичних знань значною мірою залежить від професійної підготовки вчителя, його методичної компетентності та вміння мотивувати учнів до свідомого використання мовних ресурсів у власних висловлюваннях. У цьому контексті актуальним є розроблення цілісної методичної системи навчання стилістики.

З метою дослідження місця та ролі шкільного курсу української мови у формуванні стилістичної компетентності учнів, з'ясування принципів, форм, методів і прийомів її формування та виявлення проблем, які виникають на шляху формування в школярів стилістичних умінь, було проведено опитування вчителів-словесників (Додаток Б):

- Розкрийте сутність поняття «стилістична компетентність учня».
- Під час вивчення яких шкільних курсів можна формувати знання та вміння зі стилістики?

- Назвіть негативні чинники, що впливають на процес формування стилістичної компетентності.
- Які форми і методи Ви використовуєте під час формування стилістичної компетентності в школярів?
- Які труднощі трапляються в школярів у процесі вивчення стилістичного аспекту української мови?
- Чи використовуєте Ви засоби інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови?
- Які труднощі виникають у здобувачів освіти під час використання інформаційно-комунікаційних технологій ?
- Який вплив на освітній процес має використання інформаційно-комунікаційних технологій ?

Результати анкетування показали, що переважна більшість учителів мають чітке уявлення про сутність поняття «стилістична компетентність учня», яке вони визначають як здатність особистості розпізнавати різні функціональні стилі мовлення, добирати відповідні мовні засоби та будувати висловлювання згідно з комунікативним завданням. Серед відповідей педагогів також траплялися визначення, які розкривають структуру цього поняття через сформовані вміння: аналізувати текст на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях, визначати стилістичні фігури та пояснювати їхню роль у тексті, створювати зв'язні висловлювання з використанням різноманітних мовних засобів.

Водночас було помічено, що жоден із респондентів не вжив терміна «мовна компетентність» і не зазначив, що стилістична компетентність є складовою комунікативної компетентності особистості, що свідчить про певну термінологічну непослідовність у розумінні цього феномена.

Відповідаючи на запитання «Під час вивчення яких шкільних курсів можна формувати знання та вміння зі стилістики?», більшість учителів назвали курс української мови, підкресливши, що саме він передбачає вивчення стилістики відповідно до чинної програми. Крім того, педагоги висловили пропозиції щодо

запровадження спеціалізованих курсів, таких як «Стилістика», «Культура мовлення», що сприятиме більш цілеспрямованому формуванню стилістичної компетентності.

Одне з питань анкети стосувалося визначення чинників, які ускладнюють процес формування стилістичної компетентності. Серед основних труднощів респонденти назвали:

- ✓ брак навчальної та методичної літератури зі стилістики, адаптованої для учнів;
- ✓ відсутність системи вправ, спрямованих на вивчення стилістичних фігур;
- ✓ нестачу часу для створення вчителями власних дидактичних матеріалів.

Ці результати свідчать про наявність організаційно-методичних проблем, що знижують ефективність реалізації стилістичної освіти у школі.

На запитання «Які форми та методи Ви застосовуєте під час формування стилістичної компетентності в учнів?» учителі найчастіше називали метод вправ, а також метод бесіди, роботу з підручником, усний виклад матеріалу, спостереження й аналіз мовних явищ, текстовий аналіз, усні повідомлення школярів та ситуативні вправи, що підтверджує орієнтацію педагогів переважно на традиційні форми навчання.

Респонденти окреслили основні труднощі, з якими стикаються учні під час опрацювання стилістичного матеріалу. Зокрема, школярі часто:

- ✓ не розуміють ролі стилістичних засобів у створенні художніх образів;
- ✓ мають труднощі з побудовою зв'язних висловлювань відповідно до норм української мови;
- ✓ не вміють проводити стилістичний аналіз тексту на різних мовних рівнях;
- ✓ не завжди здатні визначати функції мовних одиниць у контексті;
- ✓ помиляються під час ідентифікації стилістичних фігур (анафори, епіфори, алітерації тощо) та пояснення їхньої ролі в тексті;
- ✓ відчують труднощі з аналізом стилістичних засобів організації мовлення.

Результати анкетування засвідчили, що 100% опитаних педагогів активно використовують інформаційні технології на уроках української мови. Респонденти також повідомили, що інформаційні технології вони застосовують на всіх етапах уроку – від мотивації та пояснення нового матеріалу до контролю знань і підсумкової рефлексії. Серед найпоширеніших форм використання – інтегровані уроки, метод проєктів, створення вебсторінок, онлайн-вікторини, телеконференції, мультимедійні презентації.

Щодо труднощів у використанні інформаційних технологій учнями, 80% учителів заявили про відсутність серйозних проблем, проте 20% вказали на обмежені технічні можливості окремих учнів, які мають доступ лише до мобільних пристроїв.

Рчителі відзначили позитивний вплив інформаційних технологій як на результативність навчання учнів, так і на ефективність власної педагогічної діяльності.

Отже, результати анкетування свідчать, що попри загальне розуміння значущості формування стилістичної компетентності, практична реалізація цього процесу потребує удосконалення, зокрема шляхом розроблення методичних рекомендацій, розширення навчально-дидактичної бази та впровадження інноваційних форм і технологій навчання.

Педагоги для розвитку стилістичної компетентності учнів пропонують використовувати такі види вправ:

- ✓ визначення стилю тексту з аргументованим поясненням вибору;
- ✓ аналіз фонетичних засобів у поетичних творах, зокрема виявлення типів звукових повторів та з'ясування їхньої стилістичної ролі;
- ✓ визначення фонетичних засобів художньої виразності у поетичних уривках;
- ✓ пояснення значення та стилістичного забарвлення окремих слів і висловів;

✓ виявлення риторичних фігур у реченнях, визначення їх різновидів і функцій у мовленні;

✓ добір прикладів тропів і фігур з поетичних текстів із подальшим аналізом їх стилістичного ефекту.

Учителі одноставно наголошують на доцільності запровадження факультативного курсу «Стилістика сучасної української мови», метою якого є систематизація знань про функціональні стилі, формування вмінь комунікативно виправданого використання стилістичних засобів, ознайомлення з особливостями авторського стилю та виховання поваги до української літературної мови.

Водночас серед основних труднощів реалізації такого курсу педагоги відзначають обмежену кількість навчальних годин, що ускладнює повноцінне опрацювання програмного матеріалу.

Учням було запропоновано побудувати зв'язне висловлювання на тему «Дистанційне навчання: випробування чи нові можливості?». Аналіз учнівських творчих робіт засвідчив наявність у більшості школярів типових стилістичних помилок, серед яких: уживання русизмів, використання слів у невласивому значенні, повтори лексичних одиниць, граматичні порушення, некоректна побудова складних синтаксичних конструкцій, а також застосування лексики, невласивого певному функціональному стилю.

Отже, проведений аналіз стану проблеми формування стилістичної компетентності учнів дає підстави для таких висновків:

1. Чинні програми з української мови передбачають формування стилістичних знань і вмінь, однак у підручниках відсутня цілісна система методичної роботи з цієї проблеми, а наявні рекомендації мають фрагментарний характер.

2. У методичній літературі наявні окремі розробки, присвячені формуванню стилістичної компетентності, однак немає узгодженої системи вправ, завдань і методичних прийомів, що могли б ефективно застосовуватися у практиці шкільного навчання.

3. Відповідно до компетентнісного підходу, учителі усвідомлюють значення формування стилістичної компетентності й намагаються здійснювати таку роботу, проте вона не відзначається системністю, комплексністю й методичною послідовністю.

4. Отримані результати підтверджують необхідність цілеспрямованого вдосконалення стилістичних умінь і навичок учнів закладів загальної середньої освіти з урахуванням сучасних досягнень мовознавства та лінгводидактики, а також потреби створення ефективної методичної системи їх формування.

У методичному плані проблема полягає у визначенні ефективних способів організації стилістичної роботи в умовах сучасного освітнього процесу. Традиційна система вправ – фонетико-, лексико- та граматико-стилістичні завдання – потребує оновлення та адаптації до нових форм навчання. Дистанційні технології відкривають широкі можливості для індивідуалізації навчання, підвищення мотивації учнів та варіативності навчальної діяльності, однак водночас виявляється нестача цілісної методики використання цифрових інструментів саме для формування стилістичної компетентності.

Застосування таких платформ, як Google Classroom, Moodle, Zoom тощо, створює умови для реалізації інтерактивних форм роботи – спільного аналізу текстів, виконання онлайн-тестів, створення презентацій та мініпроектів у колективному форматі. Ефективними у процесі формування стилістичної компетентності виявляються інтерактивні вправи на розпізнавання стилістично маркованих одиниць, онлайн-редагування текстів, використання цифрових карт стилістичних засобів, а також робота з електронними корпусами української мови.

Дистанційні технології сприяють і реалізації міжпредметних зв'язків: учні можуть аналізувати стилістику текстів різних типів (публіцистичних, наукових, художніх), користуючись електронними бібліотеками та медіаресурсами. Це дозволяє глибше усвідомити роль стилістичних засобів у реальному мовленні та формує практичне відчуття доречності мовних елементів у різних комунікативних ситуаціях.

Отже, методика формування стилістичної компетентності старшокласників у дистанційному форматі потребує подальшого вдосконалення. Попри наявність досліджень, присвячених загальним аспектам використання інформаційних технологій у мовній освіті, конкретні методичні механізми розвитку стилістичних умінь залишаються недостатньо розробленими. Серед актуальних завдань – створення комплексу вправ, орієнтованих на специфіку дистанційного навчання, а також розробка електронних ресурсів та дидактичних матеріалів, спрямованих на розвиток стилістичного мислення учнів.

Отже, формування стилістичної компетентності учнів 10-х класів засобами дистанційних технологій є перспективним напрямом сучасної методики викладання української мови, що поєднує традиційні підходи з можливостями цифрового середовища та потребує системного впровадження інноваційних форм і методів навчання, спрямованих на підвищення рівня мовленнєвої культури старшокласників.

2.2. Система завдань та вправ для формування стилістичної компетентності на уроках української мови в 10-х класах

Формування стилістичної компетентності старшокласників є одним із провідних завдань сучасної мовної освіти, адже воно спрямоване не лише на засвоєння норм літературної мови, а й на розвиток уміння доречно та свідомо використовувати мовні засоби відповідно до мети спілкування. Саме у 10 класі створюються оптимальні умови для глибшого опанування стилістики, оскільки учні вже володіють достатнім рівнем мовленнєвої культури, мають розвинуте логічне та аналітичне мислення, здатні усвідомлено аналізувати мовні явища. У цьому віці підвищується потреба у мовленнєвому самовираженні, тому важливо організувати навчальний процес так, щоб учні не лише здобули теоретичні

знання, а й засвоїли навички практичного застосування стилістичних засобів у різних видах мовленнєвої діяльності.

Для поглиблення й систематизації знань зі стилістики, а також розвитку практичних умінь і навичок, доцільно впроваджувати систему спеціально розроблених вправ. Стилістичні вправи – це усні й письмові завдання, спрямовані на усвідомлення учнями завдань функціональних стилів, а також на аналіз мовних особливостей на фонетичному, лексичному й граматичному рівнях [71, с. 5].

Система вправ має базуватися на таких принципах, як наступність, системність, диференційованість та практична спрямованість. Спираючись на класифікацію М. Пентилюк, можна виділити такі групи завдань:

- ✓ фонетико-стилістичні – формують відчуття милозвучності та виразності мовлення;
- ✓ лексико-стилістичні – сприяють добору слів відповідно до стилю та комунікативної ситуації;
- ✓ граматико-стилістичні – формують уміння варіювати синтаксичні структури, використовуючи граматичні синоніми;
- ✓ комплексні – поєднують роботу з усіма мовними рівнями та спрямовані на створення цілісних текстів різних стилів.

Фонетико-стилістичні вправи сприяють розвитку чуття милозвучності і та розумінню естетичної ролі звукових повторів у мовленні:

1. Прослухайте аудіозапис поетичного уривка (на платформі Google Classroom) і визначте, які звукові повтори створюють ефект мелодійності.

2. Перепишіть речення, обираючи фонетичні варіанти для забезпечення милозвучності: *[у/в] класі, [з/із/зі] другом, [і/ї] книжка.*

3. Замініть у тексті виділені слова їхніми фонетичними синонімами та поясніть, як змінилося загальне звучання висловлювання.

4. Прочитайте поезію. Які фонетичні засоби художньої виразності використовує письменниця?

Осінній день, осінній день, осінній!

О синій день, о синій день, о синій!

Осанна осені, о сум!

Осанна. Невже це осінь, осінь, о! – та сама.

Останні айстри горілиць зайшлися болем.

Ген килим, витканий із птиць, летить над полем.

Багдадський злодій літо вкрав, багдадський злодій.

І плаче коник серед трав – нема мелодій (Л. Костенко)

5. Складіть твір-роздум на тему «Фонетична краса української мови».

Лексико-стилістичні вправи розвивають уміння свідомо добирати лексику залежно від стилю та ситуації спілкування:

1. Зіставте пари слів і визначте відмінності у стилістичному забарвленні:
будинок – хата; працювати – гарувати; людина – особа.

2. У якому рядку представлено лексику книжної конотації?

а) поле, діброва, іграшка, садок;

б) світленький, волоокий, красень, школярик;

в) злука, свічадо, самопожертва, диференціація;

г) ласунка, щастя, суперсила, пригоди.

3. Який приклад містить явище плеоназму?

а) Ми змушені були відступити назад;

б) Зозуля золотом кує, віщуючи життя щасливе (М. Рильський);

в) Нехай святкова гостина буде гостиною радості, нехай кожен знайде власний шлях до любові.

г) Буду я навчатись мови золотої у трави-веснянки, у гори крутої (А. Малишко).

4. Доберіть експресивні синоніми до нейтральних слів: *говорити, дивитися, іти, плакати.*

5. Знайдіть у тексті слова, вжиті в переносному значенні. Які художні засоби завдяки цій властивості слова створив автор тексту?

Чи доводилося вам чути голос вітру? Так, люди часто прислухаються до його звуків, дивуючись їхній силі та виразності. У нашій мові існує багато влучних характеристик, які яскраво відтворюють своєрідну «симфонію» вітру. Іноді він здається нам могутнім велетнем, що владною рукою пригинає ліс, жене морські хвилі, крутить вітряки. Його голос звучить у кронах дерев, у безмежних степах, у димарях будинків – і тоді кажуть, що вітер шумить, свистить, гуде, реве, навіть сопє.

6. Доберіть слова-відповідники до перифраз і евфемізмів.

Країна пірамід; тихе полювання, гірський віск, машина клімату, храм науки, художник слова, дошка під парусом, сонячний метал, пухнасте створіння.

7. Доберіть до виділених слів синоніми. Поясніть, чому до одних слів можна дібрати кілька синонімів, а до інших – лише один. Порівняйте свій і авторський варіанти, зробіть висновки щодо вибору слова.

1. Віки промовляють до нього в цей опівнічний час, коли вже не жмелять моторчики по садках, не шелестить вода із шлангів, і над заколисаною в місячнім сяйві Зачіплянкою, над її тихими вулочками панує тільки червона сторожість неба та спокійна ясність собору. 2. Все у спочинку, тільки дихають повно легені неба та височить над селищем собор, чатує зачіплянські сні й сновидіння. 3. Допізна того вечора жевріло на березі неподалік бакенської будки самотнє вогнище.

Комплексні вправи інтегрують роботу з усіма рівнями мови, сприяють розвитку творчих і комунікативних умінь:

1. Визначте стиль і тип мовлення. Перебудуйте текст так, щоб змінився стиль і тип мовлення.

Як зародилось життя на Землі

Питання це здавна хвилювало вчених. У наші дні відповідь дає велика і складна теорія походження життя, яка пояснює етап за етапом

перетворення неживої матерії у живу. Коли ж уявити собі, що кожен вулкан викидає під час виверження безліч вуглецевих сполук, то не виключено, що синтез передбіологічних сполук уперше на Землі відбувся у районах активної вулканічної діяльності. Саме в цих районах, вважають учені, виникла на Землі хімічна еволюція, в результаті чого утворилася жива матерія з неживої, а потім зародилося життя. Вивчити історію цих перетворень – значить прочитати дивовижну хроніку еволюції.

Дев'яносто сім відсотків живої матерії утворюють елементи: вуглець, водень, кисень, азот, сірка та фосфор. Ці шість елементів містяться і в попелі вулканів. В останні роки у попелі знайдено також основні групи сполук, які входять у живі клітини, наприклад, нуклеїнові кислоти.

Сьогодні вулканічна гіпотеза походження життя дедалі більше цікавить учених. На її користь свідчить і широко розповсюджений вулканізм у Сонячній системі. Астрономам відомо, що виверження вулканів відбувались у минулому на Місяці, Венері, Марсі. Вулкани і потоки лави виявлені міжпланетними автоматичними станціями також на юпітеріанському супутнику Іс. Отже, маємо найсерйозніший доказ, який визначає космічні масштаби вулканізму (За К. Сар'яновим)

2. Визначте тему й основну думку висловлення. Виконайте лексико-стилістичний аналіз тексту. Яке слово (словосполучення або речення) можна було б винести з тексту в його заголовок?

Коли я була маленькою, то багато мріяла. Бувало, дивився кіно, а наприкінці показують фото реальної людини, чийе життя стало основою сюжету. Мені це завжди подобалось, і я знову мріяла: можливо, і про мене коли-небудь знімуть фільм... Мрія – це перший крок до успіху. Ще в школі я дивувалась, що не всіх моїх подруг підтримували батьки. Вони не тільки не вірили у мрії своїх дітей, а й інколи вселяли зневіру: «Ти про що мрієш? Спустиись на землю, не в родині Рокфеллера народилась!» Дивно було таке чути, адже мені завжди допомагали мої батьки, дідусь, бабусі. Мій дід Гриша був пасічником і дуже мудрою людиною. Мабуть, не випадково його прізвище

було Мудрак. Він помер багато років тому, а його мудрість і досі живе в нашому домі. Ми частенько повторюємо його влучні вислови. У давні часи, як ви знаєте, психологів ще не було, і люди зверталися за порадою до двох людей на селі: до батюшки або до пасічника. Вважалося, що людина, яка працює з бджолами, може збагнути закони Всесвіту (М. Почкун).

3. Напишіть есе на тему «Українська мова – мова моєї душі», використавши риторичні запитання та емоційно забарвлені конструкції.

4. Створіть мультимедійну презентацію «Слово і норма: як уникати лексичних помилок у мовленні» (робота в групах на платформі Canva).

5. Проведіть дискусію в стилі телевізійного токшоу з теми «Штучний інтелект: загроза чи благо для суспільства».

Отже, система стилістичних вправ у старшій школі має не лише закріплювати знання про мовні норми та функціональні стилі, а й формувати вміння творчо й усвідомлено використовувати мовні ресурси, що є основою розвитку комунікативної та мовної культури старшокласників.

Сучасні цифрові інструменти суттєво підвищують ефективність навчання стилістики. Застосування онлайн-платформ (Google Classroom, Zoom, Padlet, Kahoot, Quizizz) дозволяє:

- проводити онлайн-дискусії щодо стилістичних особливостей текстів;
- виконувати вправи у форматі онлайн-тестів;
- організовувати роботу з електронними документами для колективного редагування;
- створювати цифрові портфоліо власних текстів учнів;
- реалізовувати проєктні завдання у вигляді презентацій, відеороликів, блогів.

Наприклад, завдання «Відредагуйте публіцистичний текст, зробивши його придатним для художнього стилю» можна виконати у Google Docs, де кожна група вносить правки у спільний документ.

Система завдань є ефективною за умови поступового ускладнення, зв'язку вправ із реальними комунікативними ситуаціями, активного використання

інтерактивних методів (дискусія, рольова гра, проєкт), диференціації завдань залежно від рівня підготовки учнів.

Творчі вправи сприяють зацікавленню учнів у їхньому власному мовленні та мовленні інших, розвивають навички коректної поведінки під час спілкування, вміння користуватися мовленнєвим етикетом та правильно висловлювати думки. Вправи варто пропонувати поступово, починаючи з простіших і переходячи до складніших. Спочатку вправи виконуються усно, а згодом письмово. Специфіка вправ визначається змістом навчального матеріалу.

Пропонуємо кілька творчих вправ:

- побудувати висловлювання про майбутню професію в кількох варіантах: для однокласників, для виступу на місцевому телеканалі, для наукової конференції, дотримуючись основних вимог до культури мовлення;
- написати твір-роздум на суспільно-політичну або морально-етичну тему;
- відредагувати тексти;
- розширити зв'язне висловлювання;
- продовжити текст, зберігаючи стиль і авторську тональність тощо.

Також важливим є проведення дебатів, полемік, дискусій у різних формах. Саме в дискусії ефективно формується мислення та мовлення, оскільки під час обговорення виявляються суперечності, висуваються аргументи та контраргументи, будується логіка доведення позицій учасників. Завдяки цьому учні вчаться аналізувати проблему з різних точок зору, розмірковувати та формулювати свої погляди.

Старшокласники повинні вміти аргументувати свої думки, висувати контраргументи, підтримувати дискусію, лаконічно доводити свою думку і знаходити компроміси. Такі вимоги до ведення дискусії допомагають формувати культуру мовлення, зокрема вміння вислуховувати співрозмовника до кінця, не перебиваючи, ставити йому питання, спростовувати або погоджуватися з його судженнями, розвиваючи думку [100, с. 14].

Сьогодні соціальні мережі є невід'ємною частиною комунікаційного простору. Їхня популярність стрімко зростає, а кількість користувачів щороку

збільшується. Завдяки широкому охопленню аудиторії вони виконують функції платформи для спілкування, джерела оперативної інформації та засобу швидкого обміну повідомленнями. Для учнів соціальні мережі є звичним середовищем діяльності – більшість із них мають власні акаунти, орієнтуються в інтерфейсі, активно користуються інструментами комунікації, що відкриває значні можливості для освітнього застосування цих ресурсів.

Форми та методи роботи з учнями можуть бути дуже різноманітними. Враховуючи сучасні реалії, доцільно вдосконалювати текстотворчі вміння і під час ведення блогу.

Блог (англ. *blog*, скорочено від *web log* – «мережевий журнал» або «щоденник подій») – це онлайн-платформа, що складається з публікацій (дописів), розміщених у зворотному хронологічному порядку, де найновіший запис відображається першим. Зазвичай блоги мають можливість коментування та додавання посилань, що забезпечує їх інтерактивність і динамічність розвитку онлайн-спільноти [13, с.26].

Блог можна розглядати як особливий формат організації віртуальної спільноти, об'єднаної навколо одного або кількох авторів. Це нова форма інтернет-комунікації, яка займає вагоме місце в сучасному інформаційному просторі, сприяючи обміну думками, досвідом і знаннями між користувачами.

Участь учнів у веденні блогів має значний освітній і розвивальний потенціал. Створюючи власні дописи, здобувач освіти удосконалює писемне мовлення, розвиває критичне мислення, збагачує світогляд і набуває інтелектуальних та комунікативних умінь. Крім того, блогова діяльність сприяє самоосвіті, формує інформаційно-комунікаційну компетентність, навички аналізу та систематизації інформації, а також виховує відповідальність і культуру спілкування в цифровому середовищі.

Для результативної роботи над блогом учням доцільно дотримуватися покрокового алгоритму:

1. Ознайомитися з прикладами популярних блогів, доступних в Інтернеті.

2. Завантажити інструкцію зі створення блогу на платформі BLOGGER за посиланням <http://probloh.blogspot.com/>.

3 Створити акаунт, обрати шаблон і сформувати унікальну URL-адресу блогу.

4. Написати та опублікувати перший допис.

5. Налагодити взаємодію з однолітками – учнями своєї школи, громади, області або інших регіонів.

6. Регулярно читати публікації інших користувачів, залишати коментарі, ставити запитання, дотримуючись правил мережевого етикету.

Система завдань та вправ для формування стилістичної компетентності учнів 10 класу повинна інтегрувати традиційні та дистанційні методи навчання, бути багаторівневою й орієнтованою на практичне застосування (додатки В, Г, Д). Завдяки цьому учні зможуть не лише засвоїти теоретичні відомості зі стилістики, а й навчатися створювати власні тексти різних стилів, редагувати та вдосконалювати їх, що сприятиме підвищенню рівня їх мовленнєвої культури. Стилiстичнi вправи забезпечують комплексний розвиток стилістичних умінь та навичок учнів, формують здатність до свідомого використання мовних засобів у різних комунікативних і функціональних контекстах.

2.3. Методичні рекомендації щодо формування стилістичної компетентності в умовах дистанційного навчання

В останні роки внаслідок запровадження карантинних заходів, а потім у зв'язку з воєнним станом освітній процес у більшості регіонів здійснюється за допомогою технологій дистанційного або змішаного навчання. Дистанційне навчання через онлайн-сервіси й платформи теж може бути дуже ефективним.

Сучасна мовна освіта перебуває на етапі активного впровадження цифрових технологій в умовах дистанційного навчання, що зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до організації навчального процесу.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє інтенсифікації навчальної діяльності, розширює можливості для індивідуалізації навчання, забезпечує доступ до інтерактивних ресурсів і формує в учнів уміння самостійно здобувати знання.

У сучасному освітньому просторі мережа «Інтернет» є потужним ресурсом для організації дистанційного навчання, оскільки містить широкий спектр відкритих відеоматеріалів, що розкривають тематику навчальних програм. Зокрема, цінним освітнім контентом є відеоуроки, розміщені на офіційному каналі Міністерства освіти і науки України, а також на платформах EdEra, Prometheus та інших онлайн-курсах.

У межах державного проєкту «Всеукраїнська школа онлайн», реалізованого Міністерством освіти і науки України, на платформі YouTube представлено систематизовані відеоуроки для учнів 1–11 класів. Навчальний контент охоплює для середньої та старшої одинадцять навчальних предметів, серед яких українська мова і література, історія України, всесвітня історія, англійська мова, алгебра, геометрія, фізика, хімія, географія та біологія.

Завдяки таким ресурсам забезпечується рівний доступ учнів до якісної освіти, незалежно від місця проживання, а також підвищується ефективність дистанційного навчання через використання інтерактивних та мультимедійних засобів подання навчального матеріалу.

Одним із продуктивних форматів подання навчального матеріалу в умовах дистанційного навчання є скринкаст – відеозапис екрана комп'ютера, на якому викладач здійснює демонстрацію презентаційних або навчально-ілюстративних матеріалів, супроводжуючи її пояснювальним коментарем чи лекційним викладом змісту.

Зважаючи на особливості когнітивного сприйняття інформації в онлайн-середовищі, а також відсутність безпосереднього інтерактивного зворотного зв'язку, тривалість скринкасту теоретичного змісту, як правило, не перевищує 15 хвилин, що забезпечує оптимальний рівень концентрації уваги здобувачів освіти.

Скринкастові відеолекції виступають ефективним інструментом індивідуалізації навчального процесу, оскільки надають здобувачам можливість повторного перегляду фрагментів, які викликали труднощі, та самостійного регулювання темпу засвоєння навчального матеріалу [69].

Окрім основної дидактичної функції, скринкасти можуть бути результативно використані для узагальнення, систематизації знань, підготовки до підсумкового оцінювання, а також для актуалізації змісту попередньо засвоєних тем після завершення навчального модуля чи курсу.

Ефективним прийомом контролю засвоєння змісту є створення спеціальної форми опитування або тестового завдання, яке здобувачі заповнюють після перегляду навчального відео.

Застосування тестів із автоматизованою перевіркою результатів дає змогу вчителю оперативно оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу здобувачами освіти. Сучасні тестові платформи, як правило, передбачають можливість створення запитань різних типів – із множинним вибором, на упорядкування, встановлення відповідності, а також із числовими чи текстовими відповідями.

У багатьох сервісах передбачено доступ до бібліотек готових запитань, які педагог може адаптувати або модифікувати відповідно до цілей навчання. Крім того, більшість тестових систем надають інструменти для інтеграції мультимедійних елементів – зображень, відео- чи аудіофрагментів, що сприяє підвищенню наочності й мотиваційного потенціалу навчального процесу.

Існує широкий спектр цифрових інструментів, що забезпечують можливість створення інформаційних продуктів для підтримки освітнього процесу. Водночас здобувачі освіти можуть використовувати ці засоби для представлення результатів власного навчання та демонстрації рівня сформованості певних компетентностей.

Сучасні мобільні пристрої дають змогу записувати відеоматеріали, які в окремих випадках можуть замінювати традиційні письмові завдання й ефективно відображати навчальні досягнення учнів. Для цього передбачено

спеціалізовані онлайн-платформи, що забезпечують можливість обміну відеоконтентом, завантаження відеовідповідей, а також організацію дискусій і коментування матеріалів.

Серед основних переваг дистанційного навчання з використанням інформаційних технологій для учнів:

- ✓ підвищення пізнавальної активності та мотивації;
- ✓ зростання успішності;
- ✓ можливість самовираження в освітньому середовищі;
- ✓ формування навичок самостійного пошуку, аналізу та опрацювання інформації;
- ✓ створення ситуацій успіху, що стимулюють внутрішню мотивацію до навчання.

Для вчителя використання інформаційних технологій є засобом:

- ✓ оптимізації навчального часу;
- ✓ інтенсифікації освітнього процесу;
- ✓ забезпечення міжпредметної інтеграції;
- ✓ реалізації проєктних і дослідницьких методів навчання;
- ✓ індивідуалізації підходів до учнів із різними рівнями підготовки [101, с. 24].

Використання інформаційних технологій на уроках української мови є дієвим інструментом підвищення якості освіти. Цифрові засоби забезпечують інтерактивність, індивідуалізацію навчання, підвищують мотивацію учнів і сприяють формуванню ключових компетентностей. Інтеграція інформаційних технологій в освітній процес української мови в старшій школі є необхідною складовою модернізації сучасної освіти, спрямованої на формування всебічно розвиненої особистості.

Розвиток та модернізація освітнього процесу здійснюється шляхом впровадження та поширення електронних освітніх ресурсів.

С. Крупко електронні освітні ресурси розглядає як засоби навчання, збережені на електронних носіях різних типів або розміщені на спеціалізованих

платформах, що потребують використання сучасних комп'ютерних технологій [10, с. 30].

Л. Майборода відносить до основних видів електронних освітніх ресурсів електронні документи та видання, аналоги друкованих джерел, дидактичні демонстраційні матеріали, репозитарії електронних матеріалів, тести, словники, довідники, навчальні посібники, підручники, методичні матеріали та навчальні курси [3, с.33].

Т. Резнік пропонує такі класифікації електронних освітніх ресурсів:

1) за типом створюваного або використовуваного контенту:

- **відеоуроки** – освітні матеріали, що подають навчальний контент у відеоформаті;

-**інтерактивні симуляції** – цифрові інструменти, які моделюють реальні або віртуальні середовища для практичного дослідження певних явищ;

електронні підручники – ресурси, що забезпечують інтерактивну взаємодію учнів із навчальним матеріалом;

-**аудіоматеріали** – звукові файли, призначені для розвитку мовленнєвих навичок;

-**інтерактивні вправи та тести** – засоби відпрацювання мовних тем і контролю рівня навчальних досягнень.

2) за платформою реалізації навчання: соціальні мережі; вебресурси; мобільні додатки; комп'ютерні програми; мультимедійні курси [69, с.148].

Доцільною є організацію уроків української мови в 10 класі із використанням потенціалу соціальних мереж.

До популяризації норм українського мовлення в зручному електронному форматі активно долучаються вітчизняні наукові установи та заклади вищої освіти. Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України на своїй офіційній сторінці у Facebook систематично публікує інформаційно-пізнавальні матеріали про українську мову та її дослідників. На платформі користувачі мають змогу прослухати лекції провідних науковців, ознайомитися з результатами сучасних мовознавчих досліджень, а також знайти інфографіки та

інші наочні матеріали (Додаток Ж), які можна ефективно використовувати під час уроків української мови.

Завдяки створенню навчально-методичних матеріалів, спрямованих на підготовку до НМТ, значної популярності серед старшокласників набули відеоуроки О. Авраменка – доцента Київського університету імені Бориса Грінченка. Експрес-уроки мовознавця, що транслюються на телебаченні та в соціальних мережах, активно застосовуються не лише вчителями української мови, а й викладачами закладів вищої освіти, репетиторами та всіма, хто прагне вдосконалити власну мовну грамотність. Перевага таких відеоуроків полягає у зрозумілому та доступному поясненні мовних правил, оскільки контент орієнтований на широку аудиторію – представників різних вікових і соціальних груп. Тому експрес-уроки О. Авраменка є ефективним інструментом для розвитку мовної компетентності та підвищення рівня культури мовлення.

YouTube-канал «На всі 200» (автор – А. Огойко) є ще одним популярним освітнім ресурсом, присвяченим підготовці до НМТ. Водночас його матеріали будуть корисними не лише випускникам, а й усім, хто прагне глибше опанувати правила української мови, поглибити теоретичні знання та підвищити рівень власної мовної культури.

Ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів може стати вправа «Мовна асоціація». Учитель обирає певне слово й демонструє його на екрані, а учні мають пригадати якомога більше лексичних одиниць, що пов'язані з цим словом за змістом або емоційним забарвленням. Такий вид роботи не лише розвиває асоціативне мислення, а й сприяє розширенню активного словникового запасу.

Доцільно також використовувати вправи на редагування тексту, які формують уважність до мовних норм. Учитель демонструє на слайді речення з орфографічними, граматичними або стилістичними помилками, а учні спочатку визначають їх, а потім пропонують власний варіант виправленого тексту. Також можна запропонувати здобувачам освіти знайти у мережі «Інтернет» (новини, особисті блоги, дописи в соціальних мережах тощо) текст,

перенасичений сленгізмами, та відредагувати його, використовуючи українські відповідники.

Така діяльність формує навички мовного аналізу, самоконтролю та вдосконалює редакторські вміння.

Не менш ефективними є рольові ігри, драматизації, інсценізації уривків із художніх творів або перегляд театральних вистав, які допомагають збагачувати активний словник, розвивають комунікативні навички та підвищують емоційну залученість учнів в освітній процес.

Значного ефекту можна досягти завдяки проведенню тематичних вікторин, конкурсів і онлайн-тестів. Такі форми роботи стимулюють пізнавальну активність, розвивають здорову конкуренцію, формують навички швидкого мислення. Для цього можна підготувати завдання й провести їх у форматі дистанційного змагання, використовуючи інтерактивні ресурси – Kahoot, Quizizz, Wordwall тощо.

Для розвитку творчих здібностей і креативного мислення доцільно пропонувати учням створення власних художніх текстів: оповідань, есе, віршів чи навіть пісень. Надалі результати можна представити під час онлайн-презентації творчих робіт, що сприяє формуванню впевненості в собі та навичок публічного виступу.

Зазначені методи варто поєднувати й адаптувати відповідно до індивідуальних потреб, рівня підготовки та інтересів учнів, що забезпечує варіативність і гнучкість освітнього процесу.

Сучасний рівень інформатизації освіти надає вчителю широкі можливості для залучення онлайн-ресурсів – електронних книг, журналів, блогів, які сприяють розвитку читацьких компетентностей і навичок розуміння тексту.

У процесі формування стилістичної компетентності доцільно також використовувати спеціалізовані цифрові платформи та мобільні застосунки для вивчення мови, які пропонують інтерактивні завдання, ігрові елементи й адаптивний зворотний зв'язок. До таких ресурсів належать:

✓ Duolingo – інтерактивна платформа для вивчення мов у формі гри;

- ✓ Babbel – програма, зорієнтована на розвиток розмовних навичок;
- ✓ Rosetta Stone – ресурс, що імітує природний процес засвоєння мови, подібний до дитячого;
- ✓ Memrise – система запам'ятовування слів і фраз на основі візуальних асоціацій;
- ✓ Anki – застосунок, який використовує флешкартки для ефективного повторення лексики.

Корисним є використання відео- та аудіоресурсів. Наприклад: YouTube-канали з уроками, вправами; подкасти українською мовою, які можна слухати під час подорожі.

Суттєві переваги дають інтерактивні платформи для мовної взаємодії:

- ✓ iTalki – сервіс, що дозволяє організовувати індивідуальні онлайн-заняття з викладачем.

Окрему увагу варто приділити розширеним програмам для інтегрованого навчання, серед яких:

- ✓ Language Learning with Netflix – доповнення, яке дозволяє переглядати фільми з двомовними субтитрами;
- ✓ Clozemaster – гра для опрацювання лексики в контексті реальних речень.

Кожен із перелічених ресурсів має власну методичну цінність і може бути адаптований до різних типів уроків. Комбінування кількох платформ створює багатофункціональне середовище, що забезпечує комплексний розвиток усіх мовленнєвих умінь.

Значні можливості для інтерактивної взаємодії відкривають платформи для відеоконференцій (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams). Вони дозволяють організовувати дистанційні уроки, групові проєкти та практичні заняття. Серед основних форм їх застосування:

- ✓ візуальна демонстрація матеріалу – показ текстів, правил, зразків мовлення в реальному часі;
- ✓ запрошення гостей – онлайн-зустрічі з письменниками, філологами, мовознавцями;

- ✓ групова робота – виконання спільних завдань, редагування текстів, створення презентацій;
- ✓ практичні вправи через відеозапис або аудіоаналіз;
- ✓ ознайомлення з культурним контекстом мови – перегляд відео про українські традиції, мистецтво, звичаї;
- ✓ дистанційна форма навчання, що забезпечує гнучкість і доступність освітнього процесу в умовах віддаленості.

Дистанційне навчання через онлайн-сервіси й платформи теж може бути дуже ефективним. Є багато інструментів, які можуть забезпечити цю можливість. Наприклад:

- платформи для відеоконференцій: Zoom, Google Meet, Microsoft Teams дозволяють проводити уроки у режимі реального часу, спілкуватися, демонструвати матеріали та записувати уроки для подальшого перегляду;

- системи управління навчанням (LMS): Moodle, Canvas, Blackboard – це онлайн-платформи, які дозволяють вчителям завантажувати матеріали, створювати тести, надавати завдання і взаємодіяти зі здобувачами освіти;

- інтерактивні дошки: Padlet, Jamboard, Miro – це інструменти, які дозволяють спільно працювати над проєктами, створювати мозкові штурми, ділитися ідеями;

- електронні зошити та завдання: Google Docs, Microsoft OneNote – ці інструменти дозволяють створювати електронні зошити, виконувати завдання та спільно працювати над текстами;

- відеоуроки: YouTube, Khan Academy – можна використовувати готові відеоуроки або створювати власні для навчання.

Microsoft Teams – це потужний інструмент для дистанційного навчання. Він має низку корисних функцій, які полегшують спілкування, спільну роботу і навчання на віддаленій основі:

- відеоконференції: можливість проведення онлайн-уроків або лекцій у форматі відеоконференцій. Вчителі можуть демонструвати презентації, писати на дошці, обговорювати матеріал;

- чати: створення групових чатів для обговорення матеріалу, відповідей на питання та підтримки учнів;
- спільна робота над документами: можливість спільно працювати над файлами, вносити зміни, коментувати та редагувати їх у реальному часі;
- завдання та оцінювання: створення завдань для учнів, їх здача в електронному вигляді, виставлення оцінок та зворотній зв'язок – надсилання коментарів;
- платформа для обміну матеріалами: вчителі можуть завантажувати конспекти, презентації, завдання та інші матеріали для доступу учнів;
- календар та планування: можливість створення розкладу занять, планування подій, тестів, відзначення дедлайнів;
- безпека та приватність: Teams забезпечує захист даних і конфіденційність, що є важливим аспектом при роботі з освітніми закладами та даними учнів.

Ці та інші інструменти дозволяють створювати гнучкі, інтерактивні та зручні умови для навчання, особливо в умовах, коли є обмеження на зустрічі в класі, що пов'язано, наприклад, з воєнним станом, безпековою ситуацією в регіоні тощо. Однак, важливо враховувати можливі технічні обмеження або проблеми зі з'єднанням, які можуть вплинути на якість уроку. Також слід враховувати приватність та безпеку при використанні відеоконференційних платформ у навчальних цілях.

На основі результатів дослідження сформульовано низку практичних рекомендацій для вчителів української мови:

1. Використання відео- та аудіоматеріалів (коротких фільмів, документальних відео, аудіокниг, подкастів, радіопередач) сприяє розвитку навичок аудіювання, збагаченню словникового запасу, формуванню відчуття інтонації та ритму українського мовлення.

2. Застосування інтерактивних вправ із відео для складання діалогів на основі переглянутого.

3. Використання онлайн-платформ для формування орфографічних, граматичних і стилістичних навичок (LearningApps, Quizizz, Wordwall, Kahoot).

4. Застосування методів гейміфікації для створення мовних ігор, наприклад, вправи «Знайди помилку», де потрібно відредагувати запропонований текст.

5. Робота з мультимедійними презентаціями та цифровими плакатами, створеними у Canva, Genially або Prezi.

6. Використання освітніх блогів і соціальних мереж як платформ для розвитку писемного мовлення, участі в онлайн-дискусіях і коментуванні текстів.

7. Створення вебквестів і колективних проєктів, які сприяють дослідницькій діяльності учнів, формуванню критичного мислення та цифрової грамотності.

За допомогою онлайн-сервісів та платформ дистанційне навчання навчання української мови може стати захопливим та ефективним для учнів, покращити їхні знання та навички.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні здійснено всебічний аналіз проблеми формування стилістичної компетентності учнів 10-х класів засобами дистанційних технологій, що дало змогу узагальнити науково-теоретичні підходи до вивчення стилістики, визначити сучасний стан її реалізації в шкільній практиці та розробити ефективні методичні засади, зорієнтовані на використання цифрових освітніх ресурсів.

Аналіз психолого-педагогічної та лінгводидактичної літератури показав, що стилістична компетентність тлумачиться як здатність мовця до свідомого, цілеспрямованого добору й застосування мовних засобів відповідно до мети, ситуації спілкування, стилю, типу й жанру мовлення. У шкільній мовній освіті вона становить невід'ємний компонент загальної комунікативної культури старшокласників і є важливим чинником підготовки учнів до подальшого навчання, професійного становлення та соціальної інтеграції.

Результати аналізу навчальних програм і підручників із української мови для старшої школи свідчать про наявність окремих відомостей зі стилістики, однак їхній зміст має несистемний характер, а запропоновані завдання здебільшого орієнтовані на репродуктивну діяльність. Це знижує ефективність формування аналітичного й творчого мислення учнів. Опитування вчителів та аналіз учнівських робіт підтвердили, що школярі загалом володіють базовими стилістичними поняттями (риторичне запитання, звертання, оклик), проте виявляють труднощі у визначенні складніших тропів і фігур (градація, інверсія, метонімія тощо). Такі результати засвідчують потребу в розробленні цілеспрямованої системи вправ, орієнтованої на формування гнучких мовленнєвих умінь.

Дослідження підтвердило доцільність і перспективність використання дистанційних технологій у процесі формування стилістичної компетентності. Залучення цифрових інструментів (Google Classroom, Moodle, Zoom, LearningApps, Padlet) сприяє урізноманітненню навчальних форм, активізації

пізнавальної діяльності, розвитку критичного мислення та підвищенню рівня самостійності учнів. Ефективними виявилися інтерактивні вправи з редагування текстів, створення колективних електронних документів, робота з електронними корпусами мови, мультимедійними презентаціями й онлайн-тестами.

Розроблена методична модель формування стилістичної компетентності засобами дистанційних технологій ґрунтується на інтеграції традиційних і сучасних підходів до навчання. Вона передбачає системність і поступовість у доборі навчального матеріалу, опору на принцип комунікативної доцільності, використання стилістично диференційованих текстів, а також залучення учнів до створення власних продуктів мовної діяльності в цифровому середовищі.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології мають значний потенціал для підвищення ефективності мовної освіти. По-перше, мережеві ресурси забезпечують широкий доступ до різноманітної й актуальної інформації, що формує вміння пошуку, аналізу та критичної оцінки джерел. По-друге, інтерактивні платформи, відеолекції, вебінари та цифрові тренажери забезпечують гнучкість і варіативність навчального процесу. По-третє, використання мультимедійних інструментів сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу через візуалізацію, динамізацію та емоційне залучення.

Застосування дистанційних технологій у навчанні української мови сприяє розвитку не лише стилістичної, а й загальної інформаційно-цифрової компетентності. Учні набувають досвіду роботи з електронними словниками, енциклопедіями, онлайн-корпусами, вчать здійснювати пошук, аналіз і структурування інформації, що є невід'ємною складовою сучасної філологічної освіти.

Таким чином, результати дослідження дають підстави стверджувати, що формування стилістичної компетентності учнів старшої школи потребує поєднання традиційних методів навчання з інноваційними цифровими підходами. Використання дистанційних технологій уможливорює реалізацію принципів індивідуалізації, інтерактивності, системності та практичної

спрямованості навчання. Така методика сприяє підвищенню рівня мовної й комунікативної підготовки учнів, формує в них уміння адекватно добирати мовні засоби, критично мислити, творчо працювати з текстом і впевнено користуватися українською мовою в різних життєвих ситуаціях.

Однією з основних переваг інформаційних технологій в освіті є можливість здійснювати навчання дистанційно. Це особливо важливо в сучасному світі під час кризисних ситуацій, наприклад, пандемії чи воєнного стану. Використання різноманітних програм для створення мультимедійних презентацій, відео, графіки допомагає розвивати творчі навички учнів.

Використання сучасних інформаційних технологій може значно збагатити освітній процес у закладах загальної середньої освіти. Учителю-словеснику слід використовувати інтерактивні методи та онлайн-ресурси для залучення учнів, оскільки інтерактивність підвищує зацікавленість та сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Потрібно також застосовувати програми навчання з можливістю адаптації під рівень кожного учня, використовувати мультимедійні засоби для візуалізації складних понять та процесів. Графіка, відео та інші засоби допоможуть краще усвідомлювати матеріал. Використання платформ для спільної роботи, форуми та чати сприятимуть обміну знаннями між учнями та вчителями. Онлайн-інструменти стануть у нагоді для зручного оцінювання та надання зворотного зв'язку учням. Потрібно залучати здобувачів освіти до пошуку та аналізу інформації в мережі, вчити їх використовувати різноманітні ресурси для самостійного навчання.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити узагальнюючі висновки:

1. Формування стилістичної компетентності є ключовим завданням шкільної мовної освіти, адже воно забезпечує підготовку учнів до ефективного мовленнєвого самовираження, критичного осмислення інформації та адекватної участі в різних комунікативних ситуаціях.

2. Стан досліджуваної проблеми свідчить про потребу розширення обсягу стилістичного матеріалу в програмах та підручниках, а також про необхідність

використання інтерактивних методик, що стимулюють творчу мовленнєву активність учнів.

3. Дистанційні технології відкривають широкі можливості для організації навчального процесу, проте вимагають спеціальної методичної адаптації для розвитку стилістичних умінь. Їх інтеграція у викладання української мови підвищує ефективність засвоєння матеріалу, робить процес навчання динамічним і практикоорієнтованим.

Перспективними напрямками подальших наукових пошуків є розробка системи інтегрованих курсів і факультативів зі стилістики з використанням дистанційних технологій, створення цифрових навчально-методичних комплексів, упровадження змішаного навчання як оптимальної моделі для розвитку комунікативної та стилістичної компетентності старшокласників.

Отже, результати магістерського дослідження підтвердили, що цілеспрямоване та методично виважене застосування дистанційних технологій є ефективним засобом формування стилістичної компетентності учнів 10 класу, забезпечує високий рівень мовленнєвої культури, а також сприяє розвитку особистості, здатної до критичного мислення, самостійного пошуку інформації та творчого використання мовних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Грамота, 2018. 208 с.
2. Авраменко О. М., Чукіна В. Ф. Стилїстика української мови. Програма факультативного курсу. 10–11 кл. Київ : Грамота, 2008. 256 с.
3. Андрєєва О. В. Використання комп'ютерних технологій на уроках і у позакласній роботі. *Зарубіжна література в школі*. 2009. № 18. С. 32–34.
4. Андрієвська В., Шинкарьова Д. Цифрова та медіаграмотність як умова становлення сучасного покоління. *Новий колегіум*. 2022. № 3(108). С. 50-54.
5. Барановська О. В. Зміст предметів гуманітарного циклу в профільній школі: шляхи оптимізації. *Українська мова і література в школі*. 2014, №5. С.47–51.
6. Бєляєв О. М., Мельничайко В. Я. Методика вивчення української мови в школі. Київ, 1987. С. 222–232.
7. Биков В. Ю. Дистанційна освіта: проблеми та перспективи розвитку. К.: Педагогічна думка, 2019.
8. Білоусенко П., Явір В. Проблемно-ситуативні завдання на уроках української мови : посібник для вчителя. Київ : Освіта, 1992. 128 с.
9. Біляєв О. Сучасний урок української мови : навч.-метод. посібник. Київ : Радянська школа, 1981. 176 с.
10. Васецька Л. Упровадження мультимедійних технологій у навчальний процес : проблеми й перспективи. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2019. Вип. 34. С. 30–40.
11. Вихованець І. Р. Таїна слова. Київ, 1990. 184 с.
12. Волкотруб Г. Й. Практична стилїстика сучасної української мови. Використання морфологічних засобів мови. Київ: ТОВ «ЛДЛ», 1998. 176 с.
13. Галаєвська Л. Формування інформаційної компетентності старшокласників на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 26-29.

14. Глазова О.П. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків : Ранок, 2018. 224 с.
15. Головащук С. Словник-довідник з українського літературного слововживання. Київ : Наук. думка, 2004. 448 с.
16. Голуб Н. Урок української мови в системі компетентнісної освіти. *Дивослово*. 2014. № 6. С. 61–62.
17. Гончаренко С. У. Методика як наука. *Шлях освіти*. 2000. №2. С.5–11.
18. Городиловська Г. Проблема стилів в українському мовознавстві. URL : http://old.journ.lnu.edu.ua/movazmi/body/visnyk23/Statti_Horodylovska.htm (дата звернення : 12.10.2024).
19. Дегтярьова Г. Застосування комп'ютерних методичних систем на уроках української мови та літератури. *Дивослово*. 2010. № 4. С. 2–4.
20. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (Проект). *Українська мова і література в школі*. 2011. № 5. С. 53–61.
21. Донченко Т. К. Про концепцію вивчення рідної мови в школі. *Українська мова і література в школі*. 1993. №1. С. 3–4.
22. Дубок Т. В. Інноваційно-комунікаційні технології при викладанні мови та літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2008. № 2. С. 2–6.
23. Дудик П.С. Стилістика української мови : навчальний посібник. Київ : Академія, 2005. 368 с.
24. Дудка І. С. Використання мультимедійних технологій у процесі навчання. *Завуч*. 2008. № 31. С. 10–12.
25. Єргіна О. В. Сучасний урок і мультимедійні технології: досвід і перспектива. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2008. № 2. С. 12–14.
26. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту. Навч. пос. Київ : Академія, 2009. 264 с.
27. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

28. Закон України «Про загальну середню освіту» *Верховна Рада України. Закон від 13.05.1999 № 651-XIV* URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.08.24).

29. Іванова І. Б. Дискурс, текст, стиль: модель лінгвістичного дослідження реклами. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки. 2015. Вип. 5. С. 33–40.

30. Караман С.О. Формування комунікативної компетентності старшокласників. К.: Освіта, 2011.

31. Коваль А. П. Культура української мови. Київ : Наукова думка, 1966. 192 с.

32. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови / 3-е вид., доп. і випр. Київ : Вища школа, 1987. 352 с.

33. Когут О. І. Інноваційні технології навчання української мови і літератури. Тернопіль : Астон, 2005. 204 с.

34. Кордун П. П. Збірник вправ із стилістики. Посібн. для вчителів. Київ, 1987. 161 с.

35. Корицька Г. Активізація пізнавальної активності учнів на уроках української мови та в позаурочній діяльності шляхом використання веб-технологій. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ»* (м. Вінниця 8-9 листопада 2017 року). URL : <http://konferencia.voiporr.vn.ua/www/index.php>. (дата звернення: 19.05.23).

36. Кучеренко І. А. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку з української мови в основній школі : дис. ...доктора пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2015. 560 с.

37. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 420 с.

38. Литвинова Л. Сучасні технології дистанційного навчання. Харків: Основа, 2018.

39. Луценко В. До вивчення функціональної стилістики в 5–9 класах загальноосвітньої школи. *Українська мова та література в школі*. 2006. №1. С. 7–10.

40. Лященко М. Формування мовленнєвої компетенції засобами використання комп'ютерних та мультимедійних технологій на уроках української мови. *Українська мова та література*. 2011. № 8. С. 7–11.

41. Макашова Ю. Як підготувати людину до життя в інформаційному суспільстві?: комп'ютерні технології на уроках української мови та літератури. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2009. № 11. С. 6–15.

42. Манако А. Ф. Інструментальні та прикладні засоби комп'ютерної технології навчання української мови : дис. ... канд. техн. наук. Київ, 1995. 130 с.

43. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови : підручник / за ред. Л.І.Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.

44. Методика вивчення української мови в школі / за ред. О. М. Біляєва. Київ : Рад. шк., 1987. 246 с.

45. Методика викладання української мови в середній школі / за ред. І. С. Олійника. Київ : Вища школа, 1989. 439 с.

46. Методика викладання української мови в середній школі / за ред. С. Чавдарова, В. Масальського. Київ : Рад. шк., 1962. 371 с.

47. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник для студентів філологічних факультетів університетів/ За ред. проф. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.

48. Морзе Н. В. Цифрова трансформація освіти: виклики та можливості. К., 2021.

49. Морзе Н. В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом у навчанні? *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2010. № 6. С. 10–14.

50. Навчання в старшій школі української мови на академічному рівні: посіб. для вчителя / авт.кол.: Шелехова Г.Т., Голуб Н.Б., Бондаренко Н.В.,

Новосьолова В, І., Федорчук Т.М, Косянчук С.В. Київ : Педагогічна думка, 2012. 208 с.

51. Наумчук М. М., Лушпинська Л. П. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2003.

52. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. *Шкільний світ*. 2001. № 1. С. 2–8.

53. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти: навчальний посібник для студентів пед. вузів / Є. С. Полат, М. Ю. Бухаркін, М. В. Моїсеєва, А. Є. Петров. М. : Академія, 2000. 272 с.

54. Олефіренко Н. Дидактичні електронні ресурси у системі сучасних засобів навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Випуск 33. С. 129-133.

55. Пентилюк М. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2006. 134 с.

56. Пентилюк М. Сучасний урок української мови. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 176 с.

57. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика: Підручник. Київ : Вежа, 1994. 240 с.

58. Пентилюк М. І. Технологія навчання стилістики в основній школі: лінгводидактичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2013. №2. С. 13–18.

59. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : Б. в., 2007. 144 с.

60. Пометун О. І. Інтерактивні методики та система навчання. Київ : Шкільний світ, 2007. 112 с.

61. Пометун О. Інтерактивні технології навчання : Теорія, практика, досвід : метод. посібник. Київ : АСК, 2002. 135 с.

62. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

63. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
64. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. Вид. 3-тє, переробл. та доповн. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
65. Практикум з методики навчання української мови / за редакцією М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2003. 302 с.
66. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах : модульний курс : посібник для студентів / за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.
67. Проценко О.В. До проблеми вивчення функціональних стилів у вищій школі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 6. с. 269–274.
68. Резнік Т. Особливості онлайн-навчання й оцінювання компетентності з української мови учнів ліцею. *Інноваційна педагогіка*, 2(54). С. 210-215.
69. Резнік Т.П. Методика формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови : дис. на здобуття докт. філос. Київ. 2023. 286 с.
70. Рідна мова. 5–11 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (Л.В.Скуратівський, Г.Т.Шелехова, В.І.Новосьолова). Київ, 2001. 94 с.
71. Семчук Д. Курс практичної стилїстики та культури мовлення: Навчальний посібник для старшокласників. *Українська мова і література*. 2003. Ч. 21. 61 с.
72. Сколота Т. Електронний дидактичний матеріал на урок української мови в 10 класі: створення, використання, доступ (на прикладі вебсервісів з інтерактивною взаємодією). *Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку*. 2022. С. 162-172.
73. Скуратівський Л. В. Концепція мовної освіти 12-річної школи (українська мова). Проект. *Українська мова і література в школі*. 2002. №2. С. 4–10.
74. Словник епітетів української мови. Київ : Довіра, 1998. 364 с.

75. Словник синонімів української мови: у 2-х т. Київ : Наукова думка, 2000.
76. Словник-довідник з культури української мови. Львів : Фенікс, 1996. 424 с.
77. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / за ред. М.І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.
78. Соболев І. І. Письмові роботи як засіб розвитку образного мислення учнів. *Українська мова і література в школі*. 1968. № 1. С. 50–53.
79. Співаковський О. В. Освіта в цифрову епоху. Херсон: Олді-плюс, 2020.
80. Технологія сучасного уроку рідної мови / за ред. Н. Голуб. Черкаси : Відлуння, 1999. 128 с.
81. Токмань Г. Розвиток писемного мовлення учнів. Система творів та методика їх написання. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 2. С. 28–31.
82. Турська О. В. Творчі завдання як засіб розвитку емоційної сфери особистості на уроках рідної мови. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*: збірник наук. праць. Київ, 2001. Вип. 18. С. 288–291.
83. Українська мова (профільний рівень): підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / С.О.Караман, О.М.Горошкіна, О.В.Караман, Л.О.Попова. Харків : Ранок, 2018. 272 с.
84. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10-го кл. закл. загал. серед. освіти. /О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 192 с.
85. Українська мова (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / Н.Б.Голуб, В.І.Новосьолова. Київ : Педагогічна думка, 2018. 200 с.
86. Українська мова. 10 – 11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія /за ред. Л.І. Мацько. 2017. 84 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 10.06.24).

87. Українська мова. Комплексний довідник. Харків : Торсінг плюс, 2008. 416 с.

88. Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11-й клас. Рівень стандарту (затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407)). *Дивослово*. 2018. №7–8. С. 2-15. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>. (дата звернення: 29.06.23).

89. Українська мова. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11-й клас. Профільний рівень (затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407. *Дивослово*. 2018. №7-8. С. 32–60. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednyaosvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>. (дата звернення: 29.06.23).

90. Українська мова: Енциклопедія. Київ, 2000. 896 с.

91. Уліщенко А. Застосування інформаційних технологій у навчанні мови та літератури : методичний посібник. Харків : ХОНМІБО, 2006. 96 с.

92. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. 2-е вид., доп. і випр. Київ : Довіра: УНВЦ «Рідна мова», 1999. 507 с.

93. Фразеологічний словник української мови: В 2 кн. Київ, 1999.

94. Ходанич Л.П. Ділове мовлення: 300 типових помилок. Ужгород : Гражда, 2002. 48 с.

95. Ходанич Л.П. Уроки після школи: Культура мовлення. Ужгород: ЗІППО, 2004.

96. Чак Є. Д. Барви нашого слова. Київ : Рад. шк., 1989. 176 с.

97. Чернецька Т. Сучасний урок : теорія і практика моделювання : навч. посібник. Київ : ТОВ «Праймадрук», 2011. 352 с.

98. Шарко В. Д. Сучасний урок : технологічний аспект : посібник для вчителів і студентів. Київ : СПД Богданова А. М., 2007. 220 с.

99. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник, 2-ге вид., виправ. і доповнен. Київ : Алерта, 2011. 696 с.
100. Шелехова Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення на уроках рідної мови в середній школі: автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 1996. 45 с.
101. Шиліна Г. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи: дис. канд. пед. наук. Київський університет імені Бориса Грінченка. 2016. 300 с.
102. Юрійчук Н. Використання інтернет-ресурсів на уроках української мови. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2022. С. 151-154.
103. Ющук І.П. Українська мова (рівень стандарту) : підручник для 10 кл. закл. загал. серед. освіти. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 208 с.
104. Українська мова : підруч. для 10-го кл. закл. загал. серед. освіти. /О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 192 с.
105. Slovak K. Blended Learning in Secondary Education. *Journal of Modern Education*, 2020.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рекомендований перелік онлайн-інструментів і платформ, які доречно використовувати на уроках української мови в 10 класі

1. AhaSlides
2. Baamboozle
3. Canva
4. ClassDojo
5. Classtime
6. Education Era
7. Inspiration
8. Jamboard – Google
9. Kahoot!
10. LearningApps
11. Moodle
12. MOVA.info
13. Padlet
14. Piktochart
15. Poodll
16. Quizlet
17. ThingLink
18. Wordle
19. Всеосвіта
20. Всеукраїнська школа онлайн
21. Лайфхак українською
22. МайстерТест
23. Мова – ДНК нації
24. На Урок
25. Тренажер з правопису української мови

Анкета для вчителя

1. Розкрийте сутність поняття «стилістична компетентність учня».

---

2. Назвіть негативні чинники, що впливають на процес формування стилістичної компетентності.

---

3. Які форми і методи Ви використовуєте під час формування стилістичної компетентності у школярів?

---

4. Які вправи Ви пропонуєте учням?

---

5. Які труднощі трапляються в учнів у процесі вивчення стилістичного потенціалу мовних одиниць?

---

6. Чи використовуєте Ви засоби інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови?

---

7. Які труднощі виникають у здобувачів освіти під час використання інформаційно-комунікаційних технологій ?

---

8. Який вплив на освітній процес має використання інформаційно-комунікаційних технологій ?

Дякуємо за відповіді!

**Лексико-стилістичні вправи для 10 класу
з використанням дистанційних технологій**

1. Синонімічний експеримент

Мета: навчитися добирати синоніми з урахуванням стилю.

Завдання: Учитель у Google Документі або на Padlet подає список слів: *говорити, писати, йти, будинок*. Учні в онлайн-чаті чи документі добирають синоніми й позначають стиль: розмовний, науковий, художній, публіцистичний. Потім обговорюють у Zoom, як змінюється забарвлення тексту.

2. Редактор тексту

Мета: навчитися трансформувати текст у різних стилях.

Завдання: Учням надсилається уривок художнього тексту (Google Docs), який необхідно перетворити його на науковий, офіційно-діловий чи публіцистичний. Кожна група працює у спільному файлі, а результат презентує в Google Meet або завантажує у Classroom.

3. Онлайн-детектив (стилістичні помилки)

Мета: навчитися знаходити й виправляти стилістичні огріхи.

Завдання: У Jamboard чи Google Slides учитель розміщує речення зі стилістичними помилками: *«Указом президента було офіційно наказано закрити двері школи о сьомій вечора»*. Учні в чаті чи голосом пропонують варіанти виправлення.

4. Міні-блог (онлайн-публіцистика)

Мета: формування навичок публіцистичного стилю.

Завдання: На платформі (Classroom, Padlet) учні пишуть короткий пост (5–6 речень) на актуальну тему: *«Роль смартфонів у навчанні»*. Потім коментують пости однокласників, використовуючи аргументи.

5. Інтерактивна вікторина (Kahoot, Mentimeter)

Мета: перевірити знання стилів мовлення.

Завдання: Визначити стиль поданого уривка. Учні відповідають у режимі реального часу.

6. Стилістичний «батл» (Zoom/Meet)

Мета: розвивати вміння добирати виражальні засоби.

Завдання: Клас ділиться на 2–3 команди. Учитель дає ситуацію: *описати бурю, написати звернення до мера, пояснити явище фотосинтезу*. Кожна команда має 5 хв, щоб створити текст у певному стилі й зачитати його. Інші визначають стиль.

7. «Знайди зайве» (Google Forms / Quizizz)

Мета: розпізнавати стилістично невдалі слова в тексті.

Завдання: Учитель створює речення, у яких є слово, що «випадає» зі стилю. Учні редагують їх. Напр.: *«У своїй науковій праці він пише круто про фізику»* → «круто» — стилістично зайве.

8. «Мовний редактор у дії» (спільний Google Doc)

Мета: формувати навички редагування офіційних текстів.

Завдання: Учитель розміщує текст офіційного документа з навмисними помилками (надмірна емоційність, розмовні слова). Учні редагують у режимі «Пропозицій» у Google Docs, після чого обговорюють виправлення.

9. «Стильовий конструктор» (LearningApps / Wordwall)

Мета: навчитися складати речення відповідно до стилю.

Завдання: Учні повинні скласти з поданими словами речення в різних стилях (науковому, публіцистичному, художньому).

Напр.: слова: *людина, планета, відповідальність* →

Науковий: «Людина несе відповідальність за стан планети».

Публіцистичний: «Невже ми залишимо планету без майбутнього?»

Художній: «Людина, мов тінь, іде планетою, несучи тягар відповідальності».

10. «Мультимедійний стиліст» (Canva / Genially / Google Slides)

Мета: поєднати текст і візуальний формат у різних стилях.

Завдання: Учні отримують завдання створити один і той самий меседж у різних стилях (офіційне оголошення, пост у соцмережі, художній опис) у вигляді презентації чи постера. Результати презентуються онлайн (Zoom/Meet).

Тексти для стилістичного аналізу

Бережімо нашу мову

Ми не глухі, але недочуваємо. Недочуваємо мелодії нашої мови. Ми не сліпі, але недобачаємо. Недобачаємо краси нашої мови. Ми не німкуваті. Але те, що ми промовляємо, таке неоковирне, незграбне й чужинецьке, що його аж ніяк не можна назвати українською мовою. Радше сказати, що це українсько-російський мішанець.

Олександра Сербенська називала мову тілом думки. І не однієї людини, а цілого народу. То яке ж віками зболене, скалічене тіло нашої думки! Воно рясно всіяне виразками суржику, покручене, безжально побите.

Постає питання: як видалити незугарних зайд, як позбутися цих злякисних позичок, що нівелюють, по-справжньому спотворюють сказане? У який спосіб загоїти рани, домогтися того, щоб слово наше забриніло, засяяло зусібіч? Виразно, природно, вільно. Як зробити, щоб нашу українську можна було почути насправді, збагнути нескінченність її космосу? Побачити наш інтелект, і кмітливість, і розум. Щоб образ українця чи українки нікому й ніколи не кортіло ототожнювати з пришелепкуватими півторадурками на кшталт усіляких верок із їхнім масним гумором, простакуватою інтонацією та здеградованою напівмовністю (За Л. Бутенко)

Я – жінка! Ви чуєте люди, я свічка,

Запалена Господом на віки.

Неправда, що я – ребро чоловіче,

Цю казку придумали чоловіки.

Я – жінка. Я річка бурхлива й неспинна,

Що в повінь зриває верхи берегів.

Хто каже, що я підкорятись повинна?

Це ще одна вигадка чоловіків.

Я – жінка. Природою створена пісня,

Яку чоловік заспівать не зумів.
Я – мрія і спогад. Майбутнє й колишнє,
Я щось незбаганне для чоловіків.
Я – жінка. Я вільна, як думка одвічна.
На думку не можна надіть кайдани.
Це ти мене в рабство продав, чоловіче.
І грішна я стала з твоєї вини.
Та я лише жінка. Я прагну кохання.
Я все пробачаю тобі наперед.
З твоєї криниці – я крапля остання.
Для вуст твоїх згірклих – я липовий мед.
Я – жінка. Я враз перекинусь на зілля
І гоїти рани візьмуся тобі.
Я – непередбачена, незрозуміла,
Я плачу від щастя, сміюся в журбі.
Я – жінка. Я дійсно, слабка половина.
Нехай переможцям – лаврові вінки!
Історію творять, звичайно, мужчини,
Але лише так, як захочуть жінки!
(К. Сенченко).

КОНСПЕКТ УРОКУ (10 КЛАС)**ТЕМА «ЛЕКСИЧНІ НОРМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»****Компетентності:**

Знаннєвий компонент: *розуміє* суть понять «лексична норма», «лексичне значення слів», «лексична сполучуваність слів», «слово і контекст», «лексична помилка»; *розуміє* суть понять «порушення лексичної норми»; *пояснює* найпоширеніші випадки порушення лексичної норми; *визначає* роль і стилістичні можливості вивчених лексичних одиниць, *комунікативно доцільно використовує* їх у власному мовленні; *використовує* лексичну синонімію як засіб виправлення невиправданих повторів, як засіб зв'язку речень у тексті.

Діяльнісний компонент: *організовує свою діяльність* (мотивує, ставить цілі, планує, прогнозує, контролює, здійснює рефлексію, коригує); *організовує й планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *працює* в групі й *набуває досвіду* такої роботи; *дотримується* лексичної норми в усних і писемних висловленнях; *уживає* слова відповідно до їхніх лексичних значень, *правильно використовує* у мовленні багатозначні слова, синоніми, антоніми, омоніми, слова в переносному значенні з урахуванням стилю мовлення; *додержується* лексичної сполучуваності слів; *виявляє й усуває* порушення лексичних норм, норм слововживання; *оцінює* власне й чуже мовлення з погляду точного, доречного й виразного слововживання; *висловлює* критичне ставлення стосовно вживання українських слів у невластивому їм значенні, невмотивованого використання запозичень.

Ціннісний компонент: *виявляє* в текстах та обґрунтовує особистісні й загальнолюдські цінності; *висловлює* власне розуміння цінностей; *демонструє* повагу до себе й інших, добираючи і вживаючи потрібні слова.

Емоційний компонент: *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного; *уміє керувати* почуттями відповідно до обставин.

Поведінковий компонент: _____ демонструє на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: тлумачний словник української мови, словник синонімів, мультимедійна дошка / презентація Google Slides; Zoom або Google Meet для проведення відеоуроку; Padlet для колективної роботи (створення «банку правильних і неправильних слів»); Mentimeter для інтерактивного опитування; LearningApps для виконання вправ у форматі онлайн-ігор; електронні словники («Словники України online»).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань.

1.1. Ігрова вікторина на дотримання лексичної норми «Відкрий коробку» <https://bit.ly/2W7QiCj>

Завдання: По черзі учні обирають коробку, торкаються її, щоб відкрити і побачити елементи, що знаходяться всередині.

II. Повідомлення теми, мети урока, мотивація навчальної діяльності.

1. Слово вчителя.

Сьогодні на уроці поглибимо та розширимо свої знання про лексичні норми сучасної української мови. Тема уроку: Лексичні норми сучасної української мови.

Відомий український письменник Олесь Гончар стверджував: *«Усунути деформацію мови, очистити її від спотворення, повернути нашій мові справжню народну красу – це справа честі усіх нас, і старших, і молодших, це природний обов'язок кожного перед незалежною, вільною Україною. Адже і мовою нації визначається моральне здоров'я народу, його розвиненість, культурність».*

- Чи погоджуєтеся ви з цим висловлюванням? Свою думку обґрунтуйте.
- Можемо констатувати, що важливість слів Олесь Гончара полягає в тому,

що вони стосуються кожного свідомого українця, який повинен дбати про чистоту й нормативність, багатство і красу рідної мови так само, як про національну безпеку, історичну правду й культурні надбання рідного краю.

- Дійсно, через мову виражається вся сутність людини: її думки, почуття, воля, справи. Сьогодні, прислухаючись до голосу ЗМІ, з гіркотою усвідомлюємо: ми живемо у час мовленнєвої безкультурності.

Учитель демонструє слайд із прикладами з соцмереж:

«Приймати участь» – «Більшість людей вважає...» – «Вірний друг» тощо.

Чи правильно побудовані ці вислови? Чому такі помилки поширені?

Учні висловлюють думки в чаті.

Сьогодні на уроці ми розглянемо поширені мовні помилки та розробимо шляхи їх запобігання.

III. Узагальнення і систематизація набутих знань учнів.

1.Інтерактивна лексична гра “Перетягни потрібне слово”
<https://bit.ly/3iZ0JkY>

2.Бліц-турнір «Лексичне поле»

Завдання. Заповнити «Лексичне поле»: з'ясувати до якої лексичної групи відноситься кожне зі слів. Завдання виконується на цифровій дошці Jamboard

https://jamboard.google.com/d/17fVwD-6yta3jog9mZ9xi8ArDrxh0ySqTD9EL_5Etp-4/viewer?f=0

3.Лінгвістична дуель.

Завдання. Дайте відповіді на питання.

Питання проєктується на екран. Кожна команда по черзі обирає питання і задає його команді-суперниці.

1. Для чого потрібні словники?
2. Поясніть, яким словником ви скористаетесь для перевірки вимови.
3. Поясніть, яким словником ви скористаетесь при поясненні лексичного значення слова.
4. Яким словником ви скористаетесь при визначенні походження слова?
5. Який словник слугує для перевірки правильності написання слова?

6. До якого словника ви звернетесь при доборі синонімів, антонімів, паронімів, омонімів?

7. Чим відрізняються лінгвістичні словники від енциклопедичних?

8. Назвіть види лінгвістичних словників.

9. Які онлайн-словники найбільш вам відомі?

3. Робота у групах

Завдання 1 (Padlet): Учні працюють у спільній віртуальній «дошці», де подані приклади лексичних помилок. Кожен учень виправляє одну помилку та коментує її.

Завдання 2 (LearningApps): Онлайн-гра «Знайди зайве слово» – учні поєднують правильні й неправильні варіанти слововживання

Завдання 3 (робота в парах у Zoom Breakout Rooms): Учні складають діалог на тему «Як уникати конфліктів з друзями», використовуючи правильні лексичні засоби. Потім – презентують діалоги.

4. Онлайн-тестування у Google Forms (12 тестових завдань).

IV. Підведення підсумків.

1. Слово вчителя.

– Які цілі ми ставили сьогодні?

– Який результат отримали?

(Учні називають тему і цілі уроку, відзначають найважчі етапи уроку, що найбільш сподобалися, відзначають успішні відповіді, можуть відзначити продуктивну роботу групи. Вчитель оцінює роботу класу загалом).

- Що нового ви дізналися ?

Прочитайте висловлювання А. Бортняка: *«Я не закликаю ставати на коліна й бездумно бити перед словом поклони. Треба жити ним. А щоб життя було повноцінним, щоб воно було щедрим, як земля, і високим, як небо, слід знати своє слово, любити його, шанувати, боронити, розвивати, вкладаючи в нього свій розум, свій дух, своє сумління».*

- Яку проблему порушує поет? Що ви думаєте про майбутнє української мови? Свою відповідь проілюструйте.

2. Рефлексія «Випадкове колесо»

<https://wordwall.net/uk/resource/54363948/%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D1%8F>

- ~ Я дізнався..... ‘
- ~ Мені сподобалося...
- ~ Мені не сподобалося...
- ~ Мене здивувало...
- ~ Тепер я можу...
- ~ Я спробую...
- ~ Мені було складно...
- ~ Найкраще мені вдалося...

V. Оголошення і коментар домашнього завдання.

1. Друкований чи онлайн: яким тлумачним словником радить користуватися Олександр Авраменко. Дайте відповідь на питання, переглянувши відеоролик за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=1hO9GkK6ExI>

2. Виконати онлайн-тест (посилання на Google Classroom).

3. Підготувати мініпроект: «10 поширених лексичних помилок у моєму оточенні та їхні правильні варіанти» (презентація / інфографіка в Canva).

Приклади ілюстративного матеріалу
для використання на уроках української мови в 10 класі

ІСТОРИЗМИ

МИЛОЗВУЧНІСТЬ: **У** чи **В**

У
У Києві йде дощ.
Читав у саду.

Відні
Фастові
жив у Львові
жила у своєму місті
твоя квартирі

Перед в, ф, льв, св, тв, хв, зв і подібними.

Після знаків: ; ; - ( ).
перед приголосним.

В
В Одесі йде дощ.
Читала в автобусі.

Празі
Берліні
жила в Чернівцях
Щостці
Києві

Крім в, ф, льв, св, тв, хв, зв і подібних.

ukr-mova.in.ua

MOVA

МИЛОЗВУЧНІСТЬ: **І**, **Й**, **ТА**

І
На початку речення:
І дні минають...

Між приголосними:
Олег і Павло

Зіставлення понять:
Батьки і діти, день і ніч

Після голосного, якщо наступне слово починається на й, є, ї, ю, я:
Яна і Юрій

Після паузи, що позначається на письмі знаками: ; ; - .
І дні, і ночі...

Й
Між голосними, крім випадків, коли друге слово починається на с, і, ю, я:
Аліна й Олег, але Аліна і Єва

Між голосним і приголосним, крім випадків, коли друге слово починається на й:
Оля й Петро, але Оксана і Йосип

ТА
Для стилістичної різноманітності можна використовувати **ТА**, особливо, коли в реченні вже є І:
Олег і Паша зайшли та сіли.

ukr-mova.in.ua

MOVA